

Katja Pasma ja Eeva Päckilä

**ASIAKKAIDEN KOKEMUKSIA OULUN TYÖVOIMAN
PALVELUKESKUKSEN KUNTOUTTAVASTA TYÖTOIMINNASTA**

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala

Tekijät: Eeva Päckilä ja Katja Pasma

Opinnäytetyön nimi: Asiakkaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta

Työn ohjaaja: Raija Heiskari

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2011

Sivumäärä: 60 + 6 liitesivua

Tutkimuksemme tavoitteena oli kehittää Oulun työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia palveluita resurssien kohdentamiseksi asiakkaiden kannalta tehokkaasti. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata alle 30 -vuotiaiden asiakkaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta. Lisäksi selvitimme kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan voimaantumiseen, elämänhallintaan ja työ- ja toimintakykyyn.

Tutkimuksemme on laadullinen tapaustutkimus. Aineisto kerättiin syksyllä 2010 haastattelemalla viittä kuntouttavassa työtoiminnassa ollutta asiakasta. Aineistonkeruumenetelmänä oli teema-haastattelu ja analysointimenetelmänä käytimme aineiston sisältöteemoista lähtevää laadullisen aineiston analyysia.

Tutkimuksessa selvisi, että asiakkaat olivat pääosin tyytyväisiä työvoiman palvelukeskuksen järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan. Asiakkaiden elämänhallinta, voimaantumisen tunteet ja työ- ja toimintakyky lisääntyivät kuntouttavan työtoiminnan aikana. Myönteiset kokemukset liittyivät elämänrytmin normalisoitumiseen, mielialan kohenemiseen, sosiaalisten suhteiden lisääntymiseen sekä päihteiden käytön vähenemiseen. Työtoiminnan aikana he aktivoituivat myös tulevaisuuden suunnitteluun.

Asiakkaalle sopivan työpaikan valintaan voisi kiinnittää enemmän huomiota ja lisätä ohjausta. Haastateltavien mukaan motivoituminen ja sitoutuminen kuntouttavaan työtoimintaan paranisivat, jos se olisi taloudellisesti kannattavampaa työttömyyteen verrattuna.

Tutkimuksemme mukaan kehittämisen painopisteen tulisi olla työllistymistä edistävien palveluiden jatkamisessa myös kuntouttavan työtoiminnan päätyttyä sekä vaikeasti työllistyvien työmarkkinamahdollisuuksien parantamisessa. Tämän päämäärän saavuttamiseksi tarvittaisiin useiden eri tahojen yhteistyötä.

Asiasanat: kuntouttava työtoiminta, elämänhallinta, työ- ja toimintakyky, voimaantuminen

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TYÖTTÖMYYS JA SEN YHTEISKUNNALLISET VAIKUTUKSET	7
2.1 Pitkäaikaistyöttömyys	7
2.2 Nuorisotyöttömyyden syitä ja seurauksia	8
2.3 Työttömyyden vaikutus yhteiskuntaan	9
2.4 Työttömyyden vaikutus asiakkaan elämänseläntökuun.....	11
2.5 Työttömyyden vähentäminen aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan keinoin	12
2.6 Julkiset työvoimapalvelut.....	14
3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA.....	16
3.1 Työvoiman palvelukeskukset	18
3.2 Oulun työvoiman palvelukeskus	19
3.3 Työvoiman palvelukeskuksen toimintaprosessit	20
4 KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN ASIAKASTYÖN TAVOITTEITA.....	23
4.1 Elämänseläntöhallinta kuntouttavassa työtoiminnassa	23
4.2 Voimaantuminen kuntouttavassa työtoiminnassa.....	24
4.3 Työ- ja toimintakyky kuntouttavassa työtoiminnassa.....	26
4.4 Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöisyys.....	28
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	29
5.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus	29
5.2 Tutkimustehtävät ja tutkimuskysymykset.....	29
5.3 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	30
5.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja tiedonkeruumenetelmä	31
5.5 Aineiston analyysi	33

5.6 Tutkimuksen luotettavuus.....	34
5.7 Tutkimuksen eettisyys	35
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
6.1 Aineisto.....	37
6.2 Asiakkaiden kokemukset työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista.....	37
6.2.1 Työ	37
6.2.2 Ohjauksen asiakaslähtöisyys	38
6.2.3 Motivaatio	39
6.2.4 Kokemukset muista tarjotuista palveluista	41
6.3 Asiakkaiden elämäntilanteen muuttuminen työtoiminnan aikana.....	41
6.3.1 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys asiakkaan elämänhallintaan ..	41
6.3.2 Voimaantumisen kokemukset	43
6.3.3 Työ- ja toimintakyvyn lisääntyminen työtoiminnan aikana.....	44
6.4 Asiakkaiden näkemykset palveluiden kehittämisestä.....	45
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET.....	47
8 POHDINTA.....	51
LÄHTEET	55
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössämme selvitämme Oulun työvoiman palvelukeskuksen alle 30-vuotiaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta. Haluamme saada tietoa siitä, miten nuoret itse kokevat palvelut ja tukevatko työvoiman palvelukeskuksen tarjoamat palvelut heitä työn saannissa. Olemme erityisesti kiinnostuneita millaisia muutoksia se saa aikaan heidän elämässään pitemmällä aikavälillä. Tämän vuoksi valitsimme tutkimukseemme henkilöitä, jotka ovat jo lopettaneet kuntouttavan työtoiminnan. Lisäksi haluamme saada selville miten palveluita pitäisi kehittää, jotta ne vastaisivat paremmin asiakkaiden odotuksia ja tarpeita. Tutkimus on kvalitatiivinen ja tutkimusmenetelmänä on teemahaastattelu. Tutkimusaineisto koostuu viiden kuntouttavassa työtoiminnassa olleen asiakkaan haastatteluista.

Nuorten työttömyys ja sen vähentäminen on yksi työvoimapolitiikan päätavoitteista. Oulussa on ollut maan korkein nuorisotyöttömyys jo usean vuoden ajan. Oulussa 17.1 % työttömistä on alle 25-vuotiaita, kun luku koko maassa on 11.8 %. Nuorten työttömyys selittyy suurelta osin kaupungin nuorella ikärakenteella ja suurella opiskelijoiden määrällä. (Nuoria aktivoidaan työllistymään Sanssi-kortilla ja palkkatuella, Pohjois-Pohjanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, hakupäivä 07.02.2011). Lisäksi Oulun seudulle muuttaa pysyvästi paljon nuoria työttömiä Lapista, Pohjois-pohjanmaalta ja Kainuusta töiden, palveluiden, ystävien ja kaupunkimaisen elämänmuodon vuoksi. Suuren nuorisotyöttömyyden syynä on myös Oulun työmarkkinoiden rakenne. Ilmiö on yleinen monissa muissakin kaupungeissa, mutta Oulun kohdalla ongelma on hälyttävä. Oulussa on paljon korkeasti koulutettua työvoimaa, joten osa heistä tekee työtä johon he ovat ylikoulutettuja. Tämän vuoksi kouluttamattomien tai huonosti koulutettujen nuorten on lähes mahdotonta löytää töitä (Nuorten työttömyys Oulun häpeäpilkku, Kaleva, hakupäivä 16.9.2010.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189) tuli voimaan vuonna 2001 ja se on osa laajempaa työllisyyttä parantavaa kokonaisuutta. Yhdessä työvoimapalvelulain ja toimeentulosta anne-

tun lain kanssa se pyrkii ehkäisemään pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuvaa syrjäytymistä, parantamaan pitkäaikaistyöttömien elämänhallintaa ja edistämään työelämävalmiuksia (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 13-14.) Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kunnat laatimaan jokaiselle asiakkaalle räätälöidyn suunnitelman työmahdollisuuksien parantamiseksi sekä järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa kaikille pitkään työttöminä olleille, työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville kuntalaisille. Myös kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen on velvoittavaa ja sen keskeyttäminen tai siitä kieltäytyminen voi johtaa toimeentulotuen alentamiseen tai työttömyysetuuden määräaikaiseen katkaisemiseen (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 14.)

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyen ei ole saatavissa paljonkaan tutkimustietoa. Tutkimuksia on tehty lähinnä kuntouttava työtoiminta -lain toteutumisen seurannasta ja vaikuttavuudesta. Kuntouttavaa työtoimintaa on tutkittu lähinnä viranomaisten näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa halusimme selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja ennen kaikkea sen vaikutuksesta asiakkaan elämänhallintaan pitkällä aikavälillä. Useissa tutkimuksissa on todettu, ettei kuntouttava työtoiminta edistä työllistymistä mutta sillä on lieviä positiivisia vaikutuksia asiakkaan elämänhallintaan ja osallisuuden kokemukseen (Luhtasela 2009, 103; Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvista & Parpo 2004, 208).

Oulun työvoiman palvelukeskuksessa on tullut esille, että työvoiman palvelukeskuksen peruspalvelut eivät ole riittäviä motivoimaan nuoria tarttumaan palvelukeskuksen tarjoamiin palveluihin ja apuun. Nuorten palvelut ovat hajallaan eivätkä sisällöllään tavoita syrjäytymisuhan alla olevia nuoria. Tämän vuoksi on olemassa selkeä tarve yhdistää nuorille suunnattuja palveluita ja hankkeita sekä kehittää yhdessä eri palveluntuottajien kanssa nuoria tavoittava toimintamalli. Uusien toimintamallien avulla pyritään vähentämään nuorisotyöttömyyttä ja tuottomien nuorten toimeentulotukiasiakkaiden määrää. Kuntouttavaa työtoimintaa on kehitetty lähinnä ammattilaisten näkökulmasta ja tämän vuoksi halusimme tuoda tutkimuksessa esiin asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja heidän ehdotuksensa palveluiden kehittämiseksi.

2 TYÖTTÖMYYS JA SEN YHTEISKUNNALLISET VAIKUTUKSET

2.1 Pitkäaikaistyöttömyys

Käsitteellä pitkäaikaistyötön tarkoitetaan yleensä ihmistä, joka on ollut työttömänä yhtäjaksoisesti yli vuoden. Yleisintä pitkäaikaistyöttömyys on ikääntyneiden ja matalasti koulutettujen henkilöiden keskuudessa. Suomessa pitkäaikaistyöttömyyttä pidetään vakavana ongelmana, sillä työttömyyden pitkittyessä työhön hakeutuminen vaikeutuu, ammattitaito rapistuu ja näin ollen työttömällä on vaara syrjäytyä kokonaan työmarkkinoilta. Pitkäaikaistyöttömyyttä pyritään yhteiskunnallisesti vähentämään aktiivisella työvoima- ja sosiaalipolitiikalla. (Työttömyyden eri lajeja, Tilastokeskus, Hakupäivä 17.3.2010.)

Pitkäaikaistyöttömyys on saanut suurta huomiota aina 1990 – luvun lamasta lähtien. Vaikka työttömyyden ehkäisemiseksi on kehitetty useita eri toimenpiteitä, ei asioiden ratkaiseminen aina yhdellä sektorilla ole mahdollista vaan tarvitaan eri toimijoiden välistä yhteistyötä. Työttömien elämäntilanteet ovat erilaisia, joten he tarvitsevat yksilöllisesti räätälöityjä palveluita. Koko toimijaympäristön on nähtävä tavoitteet yhteisinä ja sitoutua työskentelemään tavoitteiden saavuttamiseksi. (Suikkanen ym. 2005, 7.)

Pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi on Suomessa tehty lukuisia erilaisia projekteja ja hankkeita. Vaikeasti työllistyvien kuntoutus ja välityömarkkinoiden kehittäminen ovat yksi kehittämiskokonaisuus, joka on linjattu Sosiaali- ja terveydenhuollon KASTE -kehittämishjelmassa. Sillä pyritään vähentämään syrjäytymistä ja lisäämään yleistä osallistumista, hyvinvointia ja terveyttä, parantamaan palveluiden laatua, vaikuttavuutta ja saatavuutta sekä kaventamaan alueellisia eroja. (Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2008 - 2011 2008.)

Pitkään työttöminä olleiden määrä on lisääntynyt viimeisen kahden vuoden aikana Oulun seudun Työ- ja Elinkeino toimiston alueella. Lokakuun 2010 alussa Oulussa oli jo yli 3000 pitkäaikaistyötöntä (Pitkäaikaistyöttömät kovassa ahdingossa, Yle Oulu, Hakupäivä 4.1.2010). Kuntouttavan työtoiminnan pitkän aikavälin tavoitteena on pitkäaikaistyöttömyyden vähentäminen. Puuttamalla nuorisotyöttömyyteen mahdollisimman varhain, pyritään vaikuttamaan ennaltaehkäisevästi myös pitkäaikaistyöttömyyden lisääntymiseen.

2.2 Nuorisotyöttömyyden syitä ja seurauksia

Nuorisotyöttömyyden määrittelyyn on monia mittareita. Tässä tutkimuksessa olemme rajanneet sen koskemaan alle 30 – vuotiaiden nuorten työttömyyttä. Koulun lopettaminen ja työllistyminen, poismuutto kotipaikkakunnalta, lyhyet työssäolojaksot, useat työttömyysjaksot ja uran valinta ovat syitä, jotka vaikuttavat tulkintaan nuorisotyöttömyyden laadusta. Huolestuttavaa nuorisotyöttömyys on etenkin silloin, kun nuori ei pääse ollenkaan työelämään vähäisen koulutuksensa tai puutteellisen työkokemuksensa vuoksi (Nuorisotyöttömyys, Tilastokeskus, hakupäivä 1.03.2010.)

Työttömyydellä on monia vaikutuksia nuorten elämään. Työttömyys vaikuttaa nuorten ajankäyttöön, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskuntaan kiinnittymiseen. Jos työelämään siirtyminen koulutuksen jälkeen ei onnistu, voi elämä muuttua epäsäännölliseksi ja nuoren itsetunto heiketä. Tästä voi seurata monia selviytymishaasteita nuoren elämässä. Työttömyys on psykologisesti vaikeampi kokemus nuorelle kuin mitä se on aikuiselle. (Helve 2002, 61-62.) Nuoret kokivat työttömyyden vaikuttavan negatiivisesti heidän taloudelliseen asemaan, kykyyn suunnitella tulevaisuutta sekä kokemuksiin itsestä merkityksellisenä. Työttömyyden etuna nuoret näkivät ajankäytön ja sen suuntaamisen haluamallaan tavalla. Nuoret kokivat hyvänä, että aikaa jää enemmän perheelle, ystäville ja harrastuksille ollessa työtön (Malmberg-Heimonen, Siurala ja Wrede-Jäntti 2003, 28-29, 40-41.)

Nuorten siirtyminen työelämään on vaikeutunut vaikka koulutusmahdollisuuksia on laajennettu. Aikaisemmin koulutus takasi elinikäisen työpaikan, mutta nykyään työelämään siirtyminen on muuttunut haastavaksi ja osa nuorista jää pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle tai he onnistuvat saamaan vain määräaikaisia työsuhteita. Osittain ongelma johtuu siitä, että koulutus ei vastaa työmarkkinoiden kysyntää riittävästi. Joillakin aloilla työpaikkoja on tarjolla todella vähän koulutettuun työvoimaan nähden, kun taas tietyillä aloilla, kuten sosiaali- ja terveysalalla koulutettuja työntekijöitä kaivattaisiin enemmän. Pitkän aikavälin suunnittelu niin opetusviranomaisille kuin opiskelemaan hakevillekin on usein vaikeaa. Osittain nuorten työttömyyden kasvuun on vaikuttanut työpaikkojen jatkuva väheneminen. Nuorten työttömyyden vähentämiseksi tarvittaisiin monien eri tahojen yhteistyötä. Vaikka valmistumisen jälkeen monet nuoret päätyisivätkin työttömyysturvan jäseniksi, suojaa koulutus heitä kuitenkin tulevaisuudessa usein pitkäaikaistyöttömyydeltä (Kauppinen 2010.)

Oulussa nuorisotyöttömyys on ollut maamme korkeimpia jo useana vuonna. Joka kolmas alle 30 – vuotias työnhakija on työttömänä. (Wallenberg 2010.) Oulun seudun työ- ja elinkeinotoimisto on tehnyt selvityksen, jonka mukaan syitä nuorisotyöttömyyteen ovat nuorten tulomuutto sekä liian pienet mahdollisuudet tarjota työmarkkinat (Ala-Nikula 2010).

Oulun alueella on alle 30 – vuotiaita työttömiä noin 5000, joista 53 prosentilla on ammatillinen tai yo-tutkinto. 31 prosentilla työttömistä ei ole minkäänlaista ammatillista tutkintoa ja 9 prosentilla työttömistä on jokin alemman korkeakouluasteen tutkinto. (Seppänen, Onatsu 2010)

2.3 Työttömyyden vaikutus yhteiskuntaan

Työelämä on muuttunut epävakaaaksi ja vaikeasti ennustettavaksi, ja työttömyys ja työllisyysjaksot jaksottava työuria. Työnkuvat ja ammattivaatimukset ovat muuttuneet ja yhden työuran sijasta työntekijöillä on usein monia työsuhteita ja ammatteja elämänsä aikana.

Yhteiskunnallisesti työttömyys on haitallista sillä kaikkia resursseja ei saada käyttöön. Tämän lisäksi verotuloja jää saamatta. Työttömyyden kasvu ja sosiaalietuuksien määrä korreloivat talouden suhdanteiden kanssa. Niiden vaikutukset näkyvät viiveellä ihmisten lisääntyvinä sosiaalisina ja taloudellisina vaikeuksina ja haasteina. Julkisen talouden turvaaminen tulevaisuudessa edellyttää nykyistä korkeampaa työllisyyttä.

Työttömyys tai kyvyttömyys hankkia toimeentulo on suurin yksittäinen syy toimeentulo-ongelmiin ja köyhyyteen. Pitkäaikainen työttömyys heikentää työllistymisen mahdollisuuksia myös tulevaisuudessa. Sosiaali- ja työllisyyspolitiikan tulisi entistä enemmän tarjota työllistymis-, koulutus- ja kuntoutusmahdollisuuksia, jotta työhön paluu työttömyyden, sairauden tai tapaturman jälkeen onnistuisi mahdollisimman helposti (Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista 2009, 18-19.)

Köyhyysrajan alapuolella olevien perheiden määrä on laskenut tasaisesti 1990-luvun puolivälistä asti, mutta toimeentulo-ongelmat ovat lisääntyneet perheiden keskuudessa. Toimeentulotukea saavien pitkäaikaisasiakkaiden määrä on edelleen moninkertainen 90-luvun lamaa edeltävään aikaan verrattuna. Tämä selittyy osaltaan sillä, ettei perusturvaetuuksiin ole muutamaa tasokorotusta lukuun ottamatta tehty korotuksia, joten niiden varassa elävistä yhä suurempi osa saa samanaikaisesti toimeentulotukea (Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista 2009, 18-19.)

Työmarkkinoilta syrjäytymiseen liittyy usein myös muita tekijöitä, jotka vaikeuttavat itsenäistä selviytymistä. Tämän vuoksi työttömyyden katkaiseminen ei onnistu pelkästään taloudellisilla kannustimilla ja pakotteilla vaan tarvitaan ennakkoivia ja tehokkaampia interventioita erilaisten palveluiden avulla.

2.4 Työttömyyden vaikutus asiakkaan elämänselämään

Suomessa arvostetaan ahkeruutta ja työnteko nähdään tärkeänä osana aikuisen ihmisen elämää. Jotta ihminen voisi olla yhteiskunnan täysivaltainen jäsen, on hänen oltava myös osallisena työelämässä. Työttömiä on monenlaisia, vanhoja ja nuoria, koulutettuja ja kouluttamattomia, pitkän työuran tehneitä ja sellaisia, jotka eivät ole päässeet työelämään koskaan kunnolla kiinni, kaupungissa tai maaseudulla asuvia ja niin edelleen. Työttömyyden vaikutuksesta asiakkaan elämässä on mahdoton määrittellä kattavasti. Ihmisen kokemukseen työttömyydestä vaikuttavat suuresti menossa oleva elämänvaihe ja hänen taloudellinen tilanteensa (Julkunen 2009, 2.)

Vaikka työttömien henkilökohtaiset tilanteet ja kokemukset vaihtelevat suuresti, sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset ongelmat kasautuvat työttömille. He myös kokevat yleisen elämänlaatunsa heikompana kuin työssäkäyvät. (Moisio, Karvonen, Simpura & Heikkilä 2008.) Työtön menettää työn mukana muun muassa toimeentulonlähteen, itsensä ja kykyjensä käyttämisen mahdollisuuden, yhteiskunnallisen osallisuuden, työpaikan sosiaaliset verkostot sekä ajankäytön rakenteen. Suomessa työ on niin suuri ihmistä määrittävä asia, että työttömän voi olla vaikeaa elää yhteiskunnallisesti ja sosiaalisesti hyväksytyä elämää työn ulkopuolella, ellei hänellä ole riittävän pitkä työura takanaan. Pienelle osalle ihmisistä työttömyys on elämänlaatua parantava asia. Tähän joukkoon kuuluvat sellaiset ihmiset, jotka työttömyyden avulla pääsevät eroon huonoista työoloista tai työstä ja hakeutuvat uuteen koulutukseen. Jotkut ihmiset näkevät työsuhteiden välillä olevat työttömyysjaksot mahdollisuutena irtiottoon arjesta tai jonkin toisen asian toteuttamisen mahdollistajina. Työttömyysjaksot vaikuttivat negatiivisemmin vanhoihin, sillä yli 50 – vuotiaiden oli vaikea löytää uutta työpaikkaa (Julkunen 2009, 3.)

2.5 Työttömyyden vähentäminen aktiivisen työvoima- ja sosiaalipolitiikan keinoin

Työttömyyteen voidaan ottaa kaksi äärimmäistä näkökantaa. Se voidaan nähdä yhteiskunnan muutosten seurauksena tai ihmisen omana valintana, jolloin sosiaali- ja työttömyysetuuksien tulee olla sellaisella tasolla, ettei se houkuttele työttömyyteen. Aktiivisen työvoimapolitiikan perustelut ovat jossakin näiden kahden ääripään välillä. Nykyajan globalisoituvassa ja monimutkaistuvassa maailmassa työvoimapolitiikan kyky työttömien siirtämisessä työmarkkinoille on pienentynyt aikaisempaan verrattuna. Sen avulla voidaan kuitenkin edelleen vaikuttaa ihmisten ammattitaidon ylläpitoon ja elämänlaatuun (Julkunen 2009, 4-5.)

Suomessa ja Euroopassa sosiaali- ja työllisyyspolitiikan yleinen suuntaus on ollut 90-luvun lopulta lähtien erilaiset työttömien aktivointiohjelmat ja sosiaaliturvan vastikkeellistaminen. Tämän suuntauksen taustalla on ollut vaikuttamassa korkealla pysynyt työttömyys sekä pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuva syrjäytyminen. Aktivointipolitiikan tavoitteena on työttömien palauttaminen työelämään, sosiaaliturvakustannusten alentaminen ja työttömyyden negatiivisten vaikutusten vähentäminen erilaisin aktivoivoin toimenpitein. Niitä ovat muun muassa koulutus, työharjoittelu ja tukityö. (Työvoimahallinnon ja Aktiivinen työvoima- ja sosiaalipolitiikka: Tiivistelmä, Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö, hakupäivä 02.02.2010.)

Vuonna 2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta ja vuonna 2006 toteutettu työmarkkinatuen uudistus ovat seurausta Suomessa ja Euroopassa toteutettavasta aktiivisesta sosiaali- ja työllisyyspolitiikasta. Lakien myötä toimeentuloturvan ehtona on osallistuminen aktivoiviin tai työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Osallistuminen ei siis enää ole vapaaehtoista vaan toimeentuloturvasta tulee osittain ehdollista ja toimenpiteistä kieltäytyminen voi johtaa avustusten menettämiseen tai alentamiseen. Aktiivisen sosiaalipolitiikan taustalla on ajatus, että työttömyys ei johdu pelkästään työn puutteesta, vaan ainakin osittain työttömien haluttomuudesta työntekoon. Yksilöä ja hänen ominaisuuksiaan muuttamalla pyritään vaikuttamaan työttömyyteen. Aktivointipolitiikalla pyritään

poistamaan työttömyyttä, jonka taustalla ovat suurelta osin yhteiskunnan rakenteista johtuvat asiat kuin yksittäisestä ihmisestä johtuvat syyt. Työllisyyspolitiikassa vähemmälle huomiolle on jäänyt työvoiman kysyntään vaikuttaminen politiikan keinoin. Ehkä siihen vaikuttamisen on koettu olevan liian vaikeaa globalisoituvassa maailmassa (Ala-Kauhaluoma, Keskitalo, Lindqvista, Parpo 2004, 26-27.)

Useissa tutkimuksissa on tutkittu työmarkkinatukiudistuksen vaikutuksia. Niiden mukaan työmarkkinatuen uudistukselle asetetut tavoitteet ovat täyttyneet eli työmarkkinatuen saajien määrä on vähentynyt ja työmarkkinatuen saajien aktiivisuus lisääntynyt (Tuomaala 2007, 33.) Ollikainen (2008, 53-56) on tarkastellut kriittisesti aktivointitoimenpiteiden haasteita ja mahdollisuuksia. Työllistymistoimenpiteiden taloudellinen tarkastelu jättää usein varjoonsa asiakasnäkökulman ja asiakkuus määrittyy ennemmin tarjonnan kuin asiakkaan todellisten tarpeiden mukaan. Hämääläisen ym (2009) tutkimuksessa todettiin työvoimapolitiittisten toimenpiteiden lisääntyneen, mutta ne eivät lisänneet aktivointitoimenpiteisiin osallistuneiden työllistymistä. Toimenpiteistä huolimatta avoimille työmarkkinoille työllistyminen oli monille mahdotonta osaamisen puutteen, iän, päihde- tai mielenterveysongelmien, sairauksien tai ylivelkaantumisen vuoksi. Näitä syitä eivät sanktiot poista, vaan tarvitaan muita toimenpiteitä. Sanktioiden uhka ei myöskään estänyt heitä lopettamasta toimenpiteissä, vaan aiheutti heissä lähinnä ahdistusta, masennusta ja vihaa viranomaisia kohtaan.

Suomen työllisyyspolitiikan tavoitteena on työllisyysprosentin nostaminen 70:stä 75 prosenttiin. Tähän on pyritty sosiaaliturvaetuuksien ja ansiotulojen yhteensovittamisella niin, että työn vastaanottamisesta ja lisäänsioista saadusta työtulosta jäisi perheelle huomattava etu pelkkiin sosiaalietuuksiin verrattuna. Huomiota on kiinnitetty myös työttömien uudelleen koulutukseen sillä on arvioitu, että lähes kolmannes työttömistä edustaa ammatteja joista on ylitarjontaa. Tällöin kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa, jolloin osa ammattilaisista on jatkuvasti työttömänä. Lisäksi osalla työttömistä on työttömyyden taustalla muitakin riskitekijöitä, jolloin työllistymisen tueksi tarvitaan erilaisia palveluita ja interventioita (Sosiaaliturvan

uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista 2009, 18-19.)

Julkisen vallan tehtävänä on työllisyyden edistäminen ja sen on pyrittävä turvaamaan jokaiselle ihmiselle oikeus työhön. Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työttömien työllistämiseen ja kuntouttamiseen tarkoitettavat palvelut eivät nykyisellään ole riittäviä. Kaikille työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaille ja etenkin pitkäaikaistyöttömille ja vaikeasti työllistyville ei ole saatu järjestettyä riittävän monipuolisia työhön kuntouttavia tai työllistymistä edistäviä palveluita. Vaikeasti työllistyvien asiakkaiden työllistymisen tukeminen on työ- ja elinkeinohallinnon ja sosiaali- ja terveystoimen yhteinen tehtävä. Erityisesti työttömyyden alkuvaiheessa tarvitaan tehostettuja toimia työttömyyden pitkittymisen ehkäisemiseksi. Työttömyyden pitkittyessä henkilön tuen tarve ja kuntoutumiseen tarvittava aika lisääntyvät. Kuntien veloitteena on järjestää tarvittavat sosiaali- ja terveystyöpalvelut henkilöiden työ- ja toimintakyvyn parantamiseksi ja ylläpitämiseksi. Viimesijaisena palveluna kuntien tulee järjestää kuntouttavaa työtoimintaa.

Työ- ja elinkeinotoimistojen ja kuntien pitäisi lisätä yhteistyötä, jotta voitaisiin paremmin tukea asiakkaan työllistymistä. Työvoiman palvelukeskuksessa on yhdistetty kuntien, Kelan ja työ – ja elinkeinotoimistojen osaamista. Tämä yhteistyö auttaa löytämään uusia ja oikea-aikaisia ratkaisuja asiakkaille. Myös kolmannen sektorin toimin voidaan tukea pitkään työttömänä olleiden osallisuutta ja elämänhallintaa, joten järjestöjä tulisi kannustaa toimimaan tällä sektorilla.

2.6 Julkiset työvoimapalvelut

Julkisia työvoimapalveluita ovat työvoimaviranomaisten työvoimapalveluna järjestämä työnvälityspalvelu, työvoimapoliittinen aikuiskoulutus, muut ammatillista kehittymistä edistämät palvelut sekä työttömien työllistyminen työllistämistuen avulla. Laissa (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 1295/2002) määritellään julkisten työvoimapalveluiden tavoitteet, joita ovat työvoiman kysynnän ja tarjon-

nan tasapainon ylläpito ja edistäminen työmarkkinoilla, työvoiman saatavuuden turvaaminen, työttömyyden torjunta ja työn teon mahdollisuuksien järjestäminen työtä hakeville. Julkisen työvoimapalvelun tarkoituksena on auttaa työntekijää saamaan haluamaansa, soveltuvaa työtä ja koulutusta sekä työnantajia hankkimaan sopivaa työvoimaa. Palveluiden tulee perustua asiakkaan tarpeisiin ja vapaaehtoisuuteen. Päämääränä on asiakkaan työllistyminen hänelle soveltuvaan työhön vapaille työmarkkinoille (Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295 2 §, 3 §.)

Työ- ja elinkeinotoimiston keskeisiä palveluita ovat työnvälitys, työvoimakoulutus, ammatillinen kuntoutus, ammatinvalinnanohjaus, maahanmuuttajien kotouttaminen sekä koulutus – ja ammattitietopalvelu. TE - toimisto palvelee niin työssä olevia, työttömiä kuin työelämää tuleviakin asiakkaita. Palveluita löytyy verkkopalveluista aina henkilökohtaisesti räätälöityihin palveluihin (Työnhakijan palvelut, Työ- ja elinkeinotoimisto, Hakupäivä 03.06.2010.) Työ- ja elinkeinotoimisto voi ohjata työttömän työnhakijan työllistymistä edistäviin palveluihin, joita ovat työvoimapolitiittinen aikuiskoulutus, omaehtoinen opiskelu, työkokeilu työpaikalla, työelämävalmennus, työharjoittelu, työ- ja koulutuskokeilu, maahanmuuttajille tarkoitetut kotouttamistoimenpiteet ja kuntouttava työtoiminta (Työllistymistä edistävät palvelut, Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry, hakupäivä 07.01.2011).

Työ- ja elinkeinotoimistolla on ensisijainen vastuu tehdä aloite aktivointisuunnitelmaan työmarkkinatukea saavien henkilöiden osalta. Kunnat vastaavat aloitteen tekemisestä henkilöille, joilla on toimeentulotukiasiakkuus. Aktivointisuunnitelma, jonka tavoitteena on saada asiakas pysyvästi työmarkkinoille, tulisi tehdä viipymättä yhdessä asiakkaan kanssa. Käytännössä on huomattu, että aktivointisuunnitelmat tehdään usein joko liian myöhään, jätetään kokonaan tekemättä tai niitä ei tehdä TE- toimiston, asiakkaan ja kunnan yhteistyönä (Työllistymisen ja työmarkkinaosallisuuden edistäminen työ- ja elinkeinotoimistojen ja kuntien yhteistoimintana, Sosiaali- ja terveysministeriö, hakupäivä 10.03.2010.)

3 KUNTOUTTAVA TYÖTOIMINTA

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä pitkään jatkuneen työttömyyden kielteiset vaikutukset asiakkaan toimintakykyyn ja lisätä henkilön mahdollisuuksia työllistyä vapaille työmarkkinoille. Lisäksi sen tavoitteena on parantaa toimintaan osallistuvan asiakkaan elämänhallintaa ja työ- ja toimintakykyä (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 13.)

Laki kuntouttavasti työtoiminnasta on tullut voimaan 1.9.2001. Se antaa viranomaisille keinon puuttua työttömyysprosessiin yksilötasolla ja lisää kuntien vastuuta aktivoinnista. Se lisää myös työvoimahallinnon ja kunnan yhteistyötä vaikeasti työllistyvien aktivoinnissa. Tavoitteena on myös valtakunnallisesti yhtenäinen työttömien aktivointimalli (Ala-Kauhaluoma ym 2004, 23.) Laki velvoittaa kaikki kunnat laatimaan jokaiselle asiakkaalle sopivan palvelukokonaisuuden sekä järjestämään kuntouttavaa työtoimintaa kaikille pitkään työttöminä olleille, työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saaville kuntalaisille. Kunta voi järjestää kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle joko itse tai tekemällä sopimuksen toisen kunnan, kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, säätiön, valtion viraston tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189, 1: 1 §, 6 §.)

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on osa laajempaa työllisyyttä parantavaa kokonaisuutta. Yhdessä työvoimapalvelulain ja toimeentulosta annetun lain kanssa pyritään ehkäisemään pitkäaikaistyöttömyydestä aiheutuvaa syrjäytymistä ja parannetaan pitkäaikaistyöttömien mahdollisuuksia palata työelämään (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 13.)

Kunnan ja työvoimatoimiston on laadittava aktivointisuunnitelma asiakkaalle, joka saa toimeentulotukea tai työmarkkinatukea. Se pitää tehdä yhteistyössä asiakkaan kanssa. Aktivointisuunnitelmaan kirjataan asiakkaan koulutustiedot, arvio aikaisemmin toteutettujen työllistymistä edistävien toimenpiteiden vaikuttavuudesta, toimenpiteet, joita voivat olla työtarjoukset, työllistymistä edistävät toimenpiteet, kuntouttava työtoiminta, muut sosiaali- ja terveyspalvelut ja kun-

toutus- ja koulutuspalvelut. Sitä laatiessa ensisijaisena asiakkaalle on tarjottava työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä. Jos arvioidaan, ettei asiakkaalle voida kolmen kuukauden sisällä tarjota työtä tai työllistymistä edistäviä toimenpiteitä, aktivointisuunnitelmaan kirjataan kuntouttava työtoiminta. Ohjaaja etsii asiakkaalle sopivan kuntouttavan työtoimintapaikan. (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 8 §.) Jos asiakas ei huonon työ- ja toimintakykynsä vuoksi voi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan, suunnitelmaan kirjataan sellaisia sosiaali- ja terveydenhuollon tai ammatillisen kuntoutuksen palveluita, jotka parantavat hänen mahdollisuuksia osallistua kuntouttavaan työtoimintaan myöhemmin. Aktivointisuunnitelman toteutuminen pitää tarkistaa määräajoin (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 18-19,22.)

Kuntouttavan työtoiminnan pitää kestää vähintään 3 kuukautta ja enintään 2 vuotta. Pituutta määritettäessä otetaan huomioon asiakkaan koulutus, työura sekä mahdollisuudet työllistyä tulevaisuudessa tai osallistua työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Kuntouttava työtoiminta kestää päivittäin 4-8 tuntia ja sitä on järjestettävä vähintään yhtenä päivänä viikossa. Kuntouttavaa työtoimintaa saa olla enintään viitenä päivänä ja 40 tuntia viikossa. Alussa kuntouttavan työtoiminnan päiviä on yleensä vähemmän ja muita tarvittavia palveluita enemmän. Asiakkaan työ- ja toimintakyvyn parantuessa kuntouttavan työtoiminnan määrää voidaan lisätä. Jos asiakas työllistyy, pääsee koulutukseen, kuntoutukseen tai eläkkeelle, pystyy itse omatoimisesti etsimään työtä tai siirtyy takaisin lähettävän organisaation palvelukseen tätä aikaisemmin, työvoiman palvelukeskuksen asiakkuus päättyy. (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 49-50.)

Kuntouttavan työtoiminnan ohjaajat voivat vastata kuntouttavan työtoiminnan käytännön järjestelyistä ja se on järjestettävä asiakkaan työttömyysturvalaissa tarkoitetulla työssäkäyntialueella tai asiakkaan tahtoessa myös sen ulkopuolella. Kuntouttava työtoiminta on sovitettava asiakkaan työ- ja toimintakyvyn sekä osaamisen mukaan niin, että se on riittävän vaativaa ja lisää asiakkaan työllistymismahdollisuuksia. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla maksetaan työmarkkinatuki ja/tai toimeentulotuki. Työmarkkinatuen lisäksi maksetaan ylläpitokorvausta 9 € ja toimeentulotuen lisäksi toimintarahaa 9 € jokaiselta työtoi-

mintaan osallistumispäivältä. Matkakulut korvataan halvimman matkustustavan mukaisesti toimeentulotukena. Kuntouttavan työtoiminnan päämääränä on parantaa asiakkaan mahdollisuuksia työllistyä avoimille työmarkkinoille tai osallistua työhallinnon toimenpiteisiin tai koulutukseen. Työtoiminnan tarkoituksena on myös asiakkaan elämänhallinnan parantaminen (Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja 2001, 49-50.)

Ulfveksen (2010) mukaan kuntouttavan työtoiminnan avulla saavutetaan työllistymistavoite harvemmin kuin työelämävalmennuksen ja palkkatuetun työn avulla. Sen kustannukset ovat kunnalle kuitenkin halvemmat, joten sitä voidaan tarjota asiakkaalle ensisijaisena vaihtoehtona vaikka muut toimenpiteet olisivat tehokkaampia. Vaikka kuntouttava työtoiminta ei johtaisikaan asiakkaiden työllistymiseen, tulee se kunnalle halvemmaksi kuin passiivisesti maksettava työmarkkinatuki. Tutkimuksessa saatiin myös viitteitä siitä, että kuntouttavalla työtoiminnalla olisi positiivinen vaikutus asiakkaan elämään. Tutkimuksessamme kuntouttavalla työtoiminnalla tarkoitetaan työvoiman palvelukeskuksen järjestämää kuntouttavaa työtoimintaa.

3.1 Työvoiman palvelukeskukset

Työvoiman palvelukeskukset perustettiin osana julkisten työvoimapalveluiden palvelurakenteen uudistamista. Niiden toiminnan tavoitteina ovat pitkäaikaistyöttömyyden ja rakenteellisen työttömyyden vähentäminen, työvoiman saatavuuden varmistaminen sekä työttömyyden perusteella maksettavan toimeentulotuen ja työmarkkinatuen vähentäminen sekä aktivointiasteen ja työmarkkinatuen aktiivisuuden nostaminen. Lisäksi tavoitteena on asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn sekä osallisuuden lisääminen. Työvoiman palvelukeskuksen asiakkaita ovat erityisen vaikeasti työllistyvät ja osatyökykyiset työnhakijat (Valtakari 2008, 3, 13, 32.)

Työvoiman palvelukeskukset perustuvat neuvottelusopimukseen, jonka sosiaali- ja terveysministeriö, työministeriö, Suomen Kuntaliitto ja Kansaneläkelaitos ovat

tehneet. Ne ovat asettaneet Työvoiman palvelukeskuksille väljät valtakunnalliset tavoitteet, joita ovat rakenteellisen työttömyyden vähentäminen, asiakkaiden työ ja toimintakyvyn sekä aktiivisen elämän ja osallisuuden lisääntyminen, työttömyyden perusteella maksettavien toimeentulotukimenojen ja työmarkkinatuen vähentäminen ja aktivointiasteen ja työmarkkinatuen aktiivisuuden nostaminen (Moisio ym 2008, 32.)

Työvoiman palvelukeskuksia on 40 kappaletta ja sen lisäksi 11 palvelukeskusta. Niistä kahdeksan, Oulun, Rovaniemen, Helsingin, Vantaan, Turun, Lahden, Lieksan ja Hyvinkään työvoiman palvelukeskukset toimivat yhden kunnan alueella ja loput ovat jopa 12 eri kunnan yhteisiä (Moisio ym 2008, 32.)

3.2 Oulun työvoiman palvelukeskus

Oulun työvoiman palvelukeskus perustettiin vuonna 2004. Sen yhteistyökumppaneita ovat Oulun työvoimatoimisto, Oulun vakuutuspiirin kansaneläkelaitos, Oulun kaupunki sekä erilaiset kolmannen sektorin palveluntarjoajat. Työvoiman palvelukeskuksen toiminta on asiakaslähtöistä. Toiminnan tarkoituksena on tukea ihmisten työkykyä, elämänhallintaa, työllistymistä sekä kuntoutumista opiskelu- tai työelämään. Moniammatillisen yhteistyön kehittämisen lisäksi palvelukeskuksen tarkoituksena on luoda suhteita erilaisten työllistämistä tukevia palveluita järjestävien tahojen kanssa. (Oulun kaupunki 2007, 2010.)

Asiakas tulee työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi yleensä joko työ- ja elinkeinotoimiston tai sosiaalitoimiston kautta. Työhallinto sekä sosiaalitoimi määrittävät yhdessä työvoiman palvelukeskuksen kanssa asiakkaan palveluntarpeen. Asiakas laatii itselleen yksilöidyn suunnitelman, jonka avulla pyritään hahmottamaan asiakkaan kokonaistilanne ja sen tarjoamaan hänelle vaihtoehtoja työllistymisen mahdollistamiseksi. (Oulun työvoiman palvelukeskuksen (TYP) palvelutuotannon ja työelämäyhteyksien kehittämishanke, Oulun kaupunki, hakupäivä 03.06.2010). Työvoiman palvelukeskus tarjoaa asiakkailleen sosiaali- ja terveyspalveluita, sosiaaliturvan ja työllistämispalveluita. Sosiaalipalve-

luita ovat asiakkaan elämäntilanteen ja voimavarojen kokonaisarviointi (sosiaalinen verkosto, asuminen, talous, päihteet, mielenterveys), neuvonta ja ohjaus eri palveluiden piiriin, kuntouttava työtoiminta sekä kaupungin työllistämispalvelu. Työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia terveystarvikkeita ovat pitkäaikais-työttömien terveystarkastukset, työ- ja toimintakyvyn arvioinnit, eläkeselvittelyt sekä kuntoutus. Työvoimanpalvelukeskuksessa selvitetään asiakkaan etuudet ja niiden yhteensovittaminen sekä mahdollisuus kelan kuntoutuspalveluihin. Sen tarjoamia työllistymispalveluita ovat erilaiset koulutukset, työharjoittelu, työkokeilu, tukityö, työllistyminen avoimille työmarkkinoille, vajaakuntoisten palvelut sekä ammattitaitokartoitukset ja työvalmennukset (Oulun työvoiman palvelukeskuksen (TYP) palvelutuotannon ja työelämäyhteyksien kehittämishanke, Oulun kaupunki, hakupäivä 03.06.2010.)

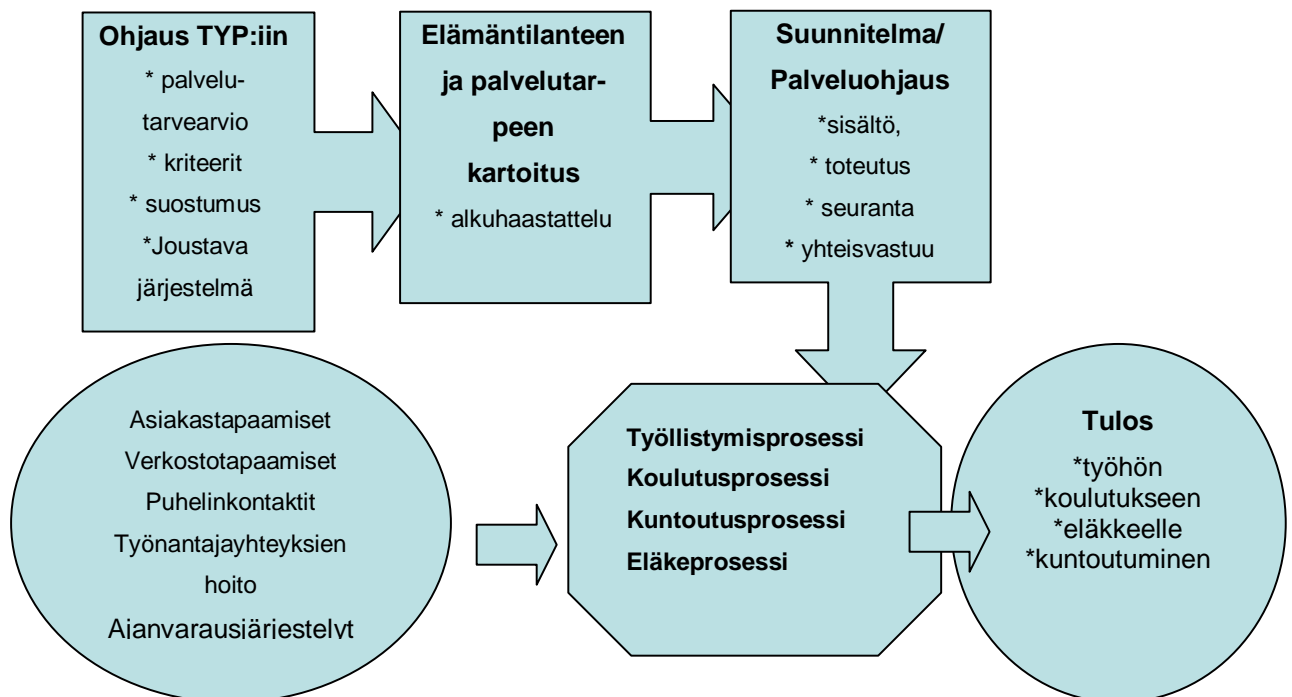
Työvoiman palvelukeskuksen ajatuksena on, että asiakkaan tarvitsemat palvelut voidaan tarjota samassa paikassa. Työvoiman palvelukeskuksen asiakkuuden päättymisen ei aina johda työllistymiseen, mutta asiakkaan elämäntilanteeseensa pyritään saamaan aina jokin ratkaisu. Palvelukeskuksessa noudatetaan moniammatillista työtettä. Toiminnassa on keskeistä asiakkaan oman toiminnan tukeminen ja asiakkaan voimavarojen käyttöönotto. Asiakas tekee itseään koskevat päätökset ja työntekijällä on kumppanin rooli suhteessa asiakkaaseen. Asiakkaiden käytettävissä ovat kaikkien yhteistyötahojen peruspalvelut sekä laaja-alaiset sosiaalityön palvelut. Myös muiden toimijoiden palveluja hyödynnetään (esimerkiksi erilaiset työllisyysprojektit). Lisäksi Työvoiman palvelukeskus ostaa asiantuntijalääkärin palveluja, ryhmäpalveluja, osaamiskartoituksia puu-, metalli- ja palvelualoille sekä työkykyarvioita (Oulun työvoiman palvelukeskuksen (TYP) palvelutuotannon ja työelämäyhteyksien kehittämishanke, Oulun kaupunki, hakupäivä 03.06.2010.)

3.3 Työvoiman palvelukeskuksen toimintaprosessit

Työvoimatoimisto, sosiaalitoimisto tai jokin muu taho ohjaa asiakkaan Työvoiman palvelukeskuksen asiakkaaksi. Asiakkaan pitää täyttää sinne vaadittavat

kriteerit. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asiakkaan työ- ja toimintakyky on heikentynyt siinä määrin, että asiakkaan nykytilanne tarvitsee arviointia. Asiakkaalla ei saa olla akuuttia päihdeongelmaa ja hänen tulee olla sellaisessa fyysisessä ja psyykkisessä kunnossa, että työtoimintaan osallistuminen on mahdollista. Asiakkaalla voi olla taustalla kokeiluja työ- ja elinkeinotoimiston järjestämistä työkaksoista, jotka ovat joko keskeytyneet tai päättyneet erilaisten syiden vuoksi. (Palvelut asiakkaille, Oulun työvoiman palvelukeskus, hakupäivä 04.03.2010.)

Työvoiman palvelukeskuksen asiakasprosessi (kuva 1) käynnistyy tapaamisilla, joissa kartoitetaan asiakkaan tilannetta ja tulevaisuuden koulutus- ja työsuunnitelmia. Sosiaalityöntekijä kartoittaa asiakkuuden aikana asiakkaan elämäntilannetta Oulun työvoiman palvelukeskukselle räätälöidyn elämäntilannetiedonlomakkeen avulla. Siinä selvitetään asiakkaan perustiedot, asuminen, fyysinen ja psyykinen terveydentila, taloudellinen tilanne, päihteiden käyttö, mahdolliset vankeusrangaistukset, varusmies-/siviilipalvelus, koulutus ja työkokemus. Asiakkaalle annetaan riittävä informaatio työvoiman palvelukeskuksen palveluista ja pyydetään suostumus asiakkuuteen.

Kuva 1. Työvoiman palvelukeskuksen asiakasprosessi

Sosiaalityöntekijä, ohjaaja ja asiakas oman lähiverkostonsa kanssa yhdessä laativat asiakkaalle aktivointisuunnitelman. Lisäksi mukana voivat olla erilaiset palveluntuottajat kuten kuntoutuslaitokset, työhönvalmennus - ja monipalvelukeskukset, koulutuksen järjestäjät, kunnan työllistämisyksiköt, työpajat, sosiaaliset yritykset, kolmas sektori, erilaisten projektien työntekijät tai seurakunnat. Aktivointisuunnitelmassa asiakkaan kokonaistilanteen pohjalta mietitään yhdessä asiakkaan kanssa erilaisia vaihtoehtoja työllistymisen edistämiseksi. Jos tarjolla ei heti ole soveltuvia työ- tai koulutusmahdollisuuksia, aktivointisuunnitelma voi sisältää kuntouttavaa työtoimintaa tai erilaisia elämänhallintaa tukevia, työ- ja toimintakyvyn ylläpitoa ja kuntoutumista edistäviä palveluita. Työvoiman palvelukeskus tarjoaa asiakkaille muun muassa työvoimapolitiittista koulutusta, tukityöllistämistä, työkokeiluja, terveystarkastuksia, eläkeselvityksiä, kuntouttavaa työtoimintaa, työvalmennuksia sekä sosiaalityön palveluita. (Palvelut asiakkaille, Oulun työvoiman palvelukeskus, hakupäivä 04.03.2010; Kinnunen 2009.)

Jos asiakas ohjataan kuntouttavaan työtoimintaan, aktivointisuunnitelmassa määritellään kuntouttavan työtoiminnan tarve, tavoitteet, keinot, velvollisuudet, voimassaoloaika ja seuranta. Lisäksi siihen kirjataan sosiaalityöntekijän ja ohjaajan roolit ja vastuut kuntouttavan työtoiminnan aikana. Kuntouttava työtoiminta kestää 3-24 kuukautta. Ohjaaja osallistuu kuntouttavan työtoiminnan seurantaan ja toimii asiakkaan tukena prosessin ajan. Ohjaaja osallistuu kuntouttavan työtoiminnan arviointiin yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Kuntouttavan työtoiminnan aikana asiakas voi saada myös muita palveluita, kuten velkaneuvontaa, päihdepalveluita ja perhetyön palveluita. Kuntouttava työtoiminta päättyy suunnitellun jakson päättyessä tai asiakkaan työllistyessä. Asiakkaalle tehdään kuntouttavan työtoiminnan päätyttyä päivitetty aktivointisuunnitelma, johon kirjataan jatkotoimenpiteet. (Kuntouttavan työtoiminnan prosessi, Työllisyysportti, hakupäivä 04.05.2010; Kinnunen 2009) Kuntouttavan työtoiminnan asiakasprosessi on esitetty liitteessä 3.

4 KUNTOUTTAVAN TYÖTOIMINNAN ASIAKASTYÖN TAVOITTEITA

4.1 Elämänhallinta kuntouttavassa työtoiminnassa

Elämänhallinnan määrittämiseen on monia eri näkökulmia. Tutkimuksessamme sillä tarkoitetaan ihmisen omaa kokemusta siitä, minkälaiset mahdollisuudet ja kyvyt hänellä on vaikuttaa oman elämänsä kulkuun. Siihen kuuluu myös kyky selvittää vastoinkäymisistä ja niistä aiheutuvista ahdistuksista. Yleensä puhutaan ulkoisesta elämänhallinnasta, jolle keskeistä on aineellisesti turvatus aseman tavoittelemisen ja sisäisestä elämänhallinnasta, johon sisältyy kyky sopeutua erilaisiin elämäntilanteisiin sekä taito hyväksyä myös niiden vaikeat puolet. Siihen yhdistyy positiivinen asenne itseään kohtaan sekä kyky tunnistaa realistisesti oman toimintansa mahdollisuudet (Erkkilä, 2001.)

Jotta ihminen voi arvostaa itseään, täytyy hänellä olla tarpeeksi hyvä itsetuntemus. Ihmisen on siis hyvä tarkastella omia kykyjään ja löytää itsestään tietynlaista joustavuutta sekä varautua myös epävarmuuteen elämässä. Epätäydellisyiden hyväksyminen niin elämässä kuin itsessään edesauttaa elämän vastoinkäymisten sallimisessa. Käsittelemällä erilaisia muutoksia, ihminen hankkii jatkuvasti itselleen valmiuksia elämässä selviytymiseen. Kun ihmisellä on sisäisen kontrollin tunne, uskoo hän myös että voi itse vaikuttaa oman elämänsä kulkuun (Erkkilä, 2001.) Työttömyys ja sen tuoma sosiaalinen, taloudellinen ja henkinen asema voi olla ihmiselle suurtakin epävarmuutta tuottava tekijä. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen voi tuoda jälleen varmuutta ja tasapainoa elämään.

Koulutuksella ja työllä on merkittävä osuus elämänhallinnan määrittämisessä. Työn tai koulun kautta ihminen jäsentyy osaksi yhteiskuntaa ja sillä on vahva sosiaalinen merkitys. Työelämästä muodostuu ihmiselle oman vaikuttavuuden kenttä, jossa ihminen saa toteuttaa itseään osana työyhteisöä. Työelämään siir-

rytään vapaasta tahdosta täyttämään paikkaa yhteiskunnan jäsenenä. Työttömän elämänhallinnassa keskeiseksi nousee kysymys työttömän identiteetin mukautumiskyvystä. Ihmisen sosiaalisen identiteetin katsotaan olevan seurausta ryhmäjäsenyyden kokemuksista sekä suuri osa ihmisen minäkäsitystä. Työttömän kokemus ryhmäjäsenyydestä osana identiteettiä saattaa oireilla eriasteisina elämänhallinnan ongelmina (Hietaniemi, 26-27.)

Elämänhallinta kokonaisuudessaan pitää sisällään useita eri elämän osa-alueita. Tutkimuksessamme niitä ovat psyykkinen ja fyysinen terveys, itseluottamus ja – tuntemus, päihteiden käytön hallinta, usko omiin vaikutusmahdollisuuksiin, positiivinen tulevaisuudenkuva sekä kyky luoda sosiaalisia suhteita ja ylläpitää niitä. Yhden elämänhallinnan osa-alueen haasteellisuus vaikuttaa usein koko ihmiseen, mutta saattaa tarvita vain sen osa-alueen tukemista. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen voi olla keino vahvistaa ihmisen elämänhallinnan osa-alueita. Tutkimuksessamme elämänhallinta ei tarkoita kuitenkaan täydellistä elämänlaatua vaan juuri ihmisen omaa kokemusmaailmaa siitä, miten hyväksi hän kokee oman elämänsä.

4.2 Voimaantuminen kuntouttavassa työtoiminnassa

Tutkimuksessamme elämänhallintaan tärkein liittyvä käsite on voimaantuminen (empowerment). Sen toteutuminen kuntouttavassa työtoiminnassa voi auttaa ihmistä kohtikokonaisvaltaisempaa elämänhallintaa.

Voimaantuminen on ihmisen sisäistä tasapainoa itsensä ja ympäristönsä kanssa. Kykyjen, mahdollisuuksien ja vaikutusvallan lisääntymisen myötä ihminen voi asettaa ja saavuttaa päämääriä ja kokee tulevaisuuden toiveikkaana. Kuntouttavassa työtoiminnassa voimaantuminen on ihmisen henkilökohtainen prosessi, jossa hän kokee olevansa vastuussa omasta kehittymisestä ja haluaa toimia tavalla, jonka itse näkee oikeaksi. Se näkyy ihmisen käyttäytymisessä sekä erilaisissa taidoissa ja se on suorassa yhteydessä ihmisen hyvinvointiin (Siitonen 1999, 87-88.)

Ihmisen voimaantuminen kuntouttavan työtoiminnan aikana voi ilmetä itseluottamuksen vahvistumisena, kykynä tehdä itseään koskevia päätöksiä, yleisesti elämänhallinnan tunteina ja kriittisenä tietoisuutena itsestään suhteessa ympäristöön. Vaikka kyseessä on yksilön sisäinen kasvuprosessi, merkitsee se myös muutoksia olosuhteissa, jotka johtavat myös näkyviin muutoksiin käytännön toiminnassa (Härkäpää ja Järvikoski 2008, 130-132.)

Siitosen (1999) mukaan voimaantumisen seurauksena on sitoutuminen, joka johtaa aktiiviseen ja vastuulliseen toimintaan. Ihmiseen ei voida vaikuttaa pakolla ja toimintavapaus ja päätäntävalta (autonomisuus) ovat tärkeitä sen prosessissa. Tämän vuoksi olisi tärkeää että asiakkaan halu osallistua ja sitoutua kuntouttavaan työtoimintaan lähtisi hänestä itsestään. Voimaantuminen ei kuitenkaan aina mahdollistu asiakasprosesseissa, koska ihmisten valintoja ja toimintoja ohjataan tarpeettomasti. Tärkeää on kontrollin tunne sekä asiakkaan äänen kuuleminen. Tämä edellyttää luottamuksellista yhteistoimintaa ja tasa-arvoista osallistumista. Voimaantumisen prosessissa kannustava palaute ja reflektointi ovat tärkeitä (Siitonen 1999, 80, 86–88.)

Kuntouttavan työtoiminnan aikana voimaantumisen edellytyksenä on tärkeää että asiakas saa myönteisistä kokemuksista voimaa kohdata vaikeuksia ja selvitä ongelmistaan. Pienetkin hetket työntekijän ja asiakkaan välillä voivat olla todella merkittäviä asiakkaan kuntoutumisessa. Voimavaroja löytyy ihmisestä itsestään ja hänen ympäristönsä voi olla siinä suurena tukevana tekijänä. Asiakkaan voimaantumisen edellytyksenä kuntouttavan työtoiminnan aikana on, että hänet nähdään oman elämänsä asiantuntijana. Ohjaajan tulisi ennemminkin kyseillä ja kannustaa kuin suoranaisesti neuvoa ja ohjata asiakasta (Ihalainen ja Kettunen 2007, 49-50.)

Tutkimuksessamme voimaantuminen on elämää rikastuttava prosessi, jonka kukin ihminen kokee omalla tavallaan. Sen myötä ihmisen avuttomuuden tunteet vähenevät ja hän kokee pystyvänsä paremmin vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena voimaantuminen voi-

daan nähdä asiakkaan kokonaisvaltaisena elämänlaadun ja – hallinnan parantamisena sekä tulevaisuuteen suuntautumisena. Kuntouttavan työtoiminnan avulla voidaan asiakas saada uskomaan omiin kykyihinsä, minkä seurauksena hän työllistyy tai aktivoituu parantamaan asemaansa työmarkkinoilla.

Luhtaselan (2009, 118) mukaan asiakkaat kokivat voimaantuneensa kuntouttavan työtoiminnan aikana. Tämä näkyi osallisuuden lisääntymisenä, itsetunnon kohoamisena sekä yleisinä elämönhallinnan tunteina. Asiakkaat kertoivat myös työnteon olevan mielekkäämpää kuin ennen kuntouttavaa työtoimintaa.

4.3 Työ- ja toimintakyky kuntouttavassa työtoiminnassa

Elämönhallinta – käsitteen rinnalla puhutaan usein myös ihmisen työ- ja toimintakyvystä. Usein nämä käsitteet linkittyvät hyvin paljon toisiinsa ja sisältävät päällekkäisiä määritelmiä. Tutkimuksessamme kuntouttavan työtoiminnan edellytyksenä on ihmisen riittävä työ – ja toimintakyky. Käsitämme sen tutkimuksessamme yhtenä elämönhallinnan osa-alueena, jota tukemalla ihminen voi parantaa asemaansa työmarkkinoilla. Ihmisen fyysisen toimintakyvyn lisäksi työkykyyn vaikuttavat ihmisen elämäntilanne, voimavarat, osaaminen sekä asenne kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan (Ala-kauhaluoma ym. 2004, 155.)

Ihmisen työkyvyllä tarkoitetaan sekä hänen fyysistä että psyykkistä terveyttään ja kykyä tehdä työtä. Sitä määritellään myös yksilön psykofyysisen toimintakyvyn ja työn vaatimusten tasapainoisena suhteena. Tällöin ihminen on työkykyinen, jos hän kykenee työstä selviytymiseen psyykkisten ja fyysisten toimintakykynsä puolesta. Yksi näkökulma on, että työkyky on yksilön ja hänen ympäristönsä muodostama ominaisuus, joka on aina sidoksissa aikaan, paikkaan ja tehtävään. Tällöin sen ylläpitäminen merkitsee koko työyhteisön kehittämistä eikä vain yksilön voimavarojen kohentamista (Järvikoski ja Härkäpää 2008, 113.) On tärkeää että työpaikassa, jossa kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään, otetaan huomioon asiakkaan tuen tarve ja osataan suhteuttaa työn vaatimusta-

so asiakkaan osaamista vastaavaksi sekä arvostetaan hänen työpanostaan. Myös hyvän työilmapiirin ylläpitämiseen tulee kiinnittää huomiota.

Suomalaisessa kulttuurissa työ on suuri osa ihmisen elämää, koska sen avulla ihminen kokee itsensä hyödylliseksi ja osaksi yhteiskuntaa. Se tarjoaa ihmiselle taloudellista turvaa ja usein myös laajan sosiaalisen verkoston. Työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja tukeminen vahvistaa ihmisen elämänhallintaa sekä parantaa elämänlaatua.

Ihmisen toimintakyky riippuu hänen fyysisten, sosiaalisten ja psyykkisten ominaisuuksien suhteesta ympäristöön. Näitä ovat esimerkiksi terveydentila, liikuntakyky, mielenterveys, kognitiiviset kyvyt sekä kyky luoda vuorovaikutussuhteita. Ihmisen fyysinen ympäristö koostuu niistä paikoista, jossa ihminen viettää aikansa. Psykofyysinen puolestaan niistä ihmisistä, joiden kanssa hän viettää aikansa. Toimintakykyä voidaan arvioida usein eri mittarein, mutta tärkeintä on huomioida niin ihminen kuin hänen toimintakykensäkin kokonaisuutena (Ihalainen ja Kettunen 2006, 43-44.)

Vuosina 2007 - 2010 on toteutettu TOIMIA –hanke, jonka tarkoituksena on toimintakyvyn mittaamisen parantaminen ja arvioinnin yhtenäistäminen. Kansallisen asiantuntijaverkoston tehtävänä oli työ ja toimintakykyä koskevan terminologian ja arvioinnin yhtenäistäminen sekä eri toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen (Toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto, Toimia, hakupäivä 18.5.2010.)

Ala-kauhaluoman ym (2004, 156) mukaan kuntouttavaan työtoimintaan tai muihin aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen on yksi keino lisätä henkilön työ ja toimintakykyä. Lisäksi kuntouttavaan työtoimintaan osallistuminen voi parantaa asiakkaan taloudellista sekä sosiaalista hyvinvointia. Siten kuntouttava työtoiminta voidaan nähdä elämänhallintaa lisäävänä sekä voimaannuttavana tekijänä yksilön elämässä.

4.4 Kuntouttavan työtoiminnan asiakaslähtöisyys

Asiakaslähtöisyyttä määritellään monin eri tavoin riippuen tieteenalasta mutta kaikkien näiden lähtökohtana on kunnioitus ihmistä kohtaan. On tärkeää että häntä arvostetaan ja kuunnellaan sekä hänen yksilölliset tarpeensa huomioidaan. Asiakaslähtöisyyttä on sekin että ihmiselle kerrotaan häntä koskevista päätöksistä (Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys?, Väestöliitto, hakupäivä 12.03.2010.)

Asiakas ja hänen elämäntilanteensa on tärkeää huomioida aina yksilöllisenä kokonaisuutena. Jokainen ihminen kokee ongelmansa ja niiden mahdolliset ratkaisut omalla tavallaan. Asiakasta pidetään tasavertaisena huolimatta hänen elämänhallintansa haastavuudesta ja hänen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Työntekijän täytyy tunnistaa asiakkaan voimavaroja ja osata tukea niitä. Luottamus on tärkein asiakkaan ja työntekijän välinen piirre ja sen luominen korostuu etenkin ensitapaamisella. Jos luottamuksellinen suhde saadaan luotua jo heti asiakasprosessin alussa, kestää se paremmin myös mahdolliset myöhemmin tulevat vaikeudet. Jokainen tapaaminen asiakkaan kanssa on työntekijälle mahdollisuus tehdä hyvää työtä (Ihalainen ja Kettunen 2007, 42-43.)

Kuntouttavan työtoiminnan pitäisi olla asiakaslähtöistä. Parhaimmillaan asiakaslähtöisyys toteutuu, kun asiakas osallistuu aktiivisesti koko asiakasprosessin ajan. Tällöin asiakas on mukana toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Vaikka asiakasprosessien pitäisi olla asiakaslähtöisiä, niin käytännössä tämä ei välttämättä kuitenkaan aina toteudu. Asiakas ei välttämättä tiedä mahdollisuuksista riittävästi, jotta hän pystyisi osallistumaan kuntouttavan työtoiminnan suunnitteluun tai hän ei kykene ottamaan aktiivista roolia suunnitelmansa teossa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoite ja tarkoitus

Tutkimuksen tavoitteena on kehittää työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia palveluita pitkäaikaistyöttömyyden haittojen vähentämiseksi ja resurssien kohdentamiseksi asiakkaiden kannalta tehokkaisiin palveluihin.

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata alle 30 – vuotiaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta. Lisäksi selvitetään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan voimaantumiseen, elämänhallintaan ja työ- ja toimintakykyyn.

5.2 Tutkimustehtävät ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävät:

1. Millaisia kokemuksia työvoiman palvelukeskuksen alle 30-vuotiailla asiakkaila on työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista?
2. Miten palveluita pitäisi kehittää?

Kysymykset on jaoteltu seuraaviin teema-alueisiin:

1. Millainen on asiakkaan koulutus- ja työhistoria sekä millainen asema työntekijänä on elämässä?
2. Millainen asiakkaan palveluprosessi on ollut ennen kuntouttavan työtoiminnan alkua?

3. Millaisia kokemuksia työvoiman palvelukeskuksen alle 30-vuotiailla asiakkaila on työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista?
4. Miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut asiakkaan elämänhallintaan, voimaantumisen kokemuksiin ja työ- ja toimintakykyyn?
5. Miten työvoiman palvelukeskuksen palveluita tulisi asiakkaan näkökulmasta kehittää?

Kysymyslomakkeen (liite 1) kysymykset 1-4 selvittävät asiakkaan koulutus- ja työhistoriaa sekä suhtautumista työhön. Kysymykset 5-8 kartoittavat asiakkaan elämäntilannetta ja hänen saamiaan palveluita ja ohjausta ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista. Kysymykset 9-18 vastaavat siihen millaista kuntouttava työtoiminta on ollut ja miten asiakas on sen kokenut. Kysymyksillä 19-21 selvitetään kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan elämässä. Kysymyksillä 22-24 selvitetään, miten palveluita voitaisiin asiakkaan näkökulmasta kehittää.

5.3 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksemme on kvalitatiivisen haastattelututkimus. Haastattelun toteutamme teemahaastatteluna. Valitsimme tutkimukseemme kvalitatiivisen tutkimusotteen, koska haluamme saada selville asiakkaiden omia mielipiteitä ja käsityksiä työllistymispalveluista ja niiden hyödyistä heidän elämässään. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkittavan asian kuvaaminen, syvälinen ymmärtäminen ja tulkinnan antaminen (Kananen 2008, 24.)

Tutkimuksemme taustalla on hermeneuttinen näkökulma. Siinä ihmisen ympärillä oleva todellisuus ja hänen toimintansa pyritään kuvaamaan, ymmärtämään ja tulkitsemaan ihmisen omista lähtökohdista käsin. Jokainen ihminen muodostaa käsityksen maailmasta oman subjektiivisen kokemuksen kautta, joten toisen ihmisen elämysmaailmaa voi olla vaikea ymmärtää. Lähtökohtana tutkimukseemme on uskominen haastateltavan omaan kokemusmaailmaan ja hänen kertomaansa. Hermeneuttinen lähestymistapa sopii tutkimukseemme, sillä ha-

luamme kuvailla, miten työvoiman palvelukeskuksen tarjoamat palvelut ovat tukeneet asiakkaiden elämää.

Olemme valinneet lähestymistavaksi tapaustutkimuksen, jossa yksittäisestä tapauksesta tai pienestä joukosta tapauksia saadaan syvällistä tietoa. Siitä ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää vaan sitä voidaan tehdä monella eri tavalla. Tapaustutkimukselle tyypillistä on yksilöllistäminen, kokonaisvaltaisuus, monitieteisyys, vuorovaikutus, joustavuus ja arvosidonnaisuus. Sitä on kritisoitu edustavuuden puutteesta mutta sen etuna on kokonaisvaltaisuus. Tapaustutkimuksen luotettavuutta parannetaan yksityiskohtaisella tutkimusprosessin kuvaamisella (Saarela-Kinnunen ja Eskola 2007,185, 194.)

5.4 Tutkimuksen kohderyhmä ja tiedonkeruumenetelmä

Tutkimuksen kohderyhmän muodostavat Oulun Työvoiman Palvelukeskuksen alle 30 -vuotiaat asiakkaat. Haastattelupyyntö esitettiin 50:lle vuonna 2009-2010 kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneelle henkilölle. Kirjoitimme kohderyhmälle kirjeen (liite 2), jonka Työvoiman palvelukeskus lähetti edelleen asiakkailleen. Kirjeessä kerroimme tutkimuksen tarkoituksesta ja tavoitteista, heidän yksityisyyden suojastaan sekä tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. 5 henkilöä 50:stä ilmoitti halukkuudestaan osallistua haastatteluun. Haastatelimme kaikki viisi halukasta. Kaikki tutkimukseen osallistuneet ovat miehiä ja iältään 20-27 -vuotiaita.

Työvoiman palvelukeskuksen asiakkailta on aikaisemmin kerätty mielipiteitä ja palautetta lomakkeiden avulla. Niiden antama tieto on ollut pinnallista. Halusimme tutkimuksessa saada syvällisempää tietoa asiakkaan omista kokemuksista. Sen vuoksi päädyimme haastattelututkimukseen.

Tutkimukseemme sopiva tiedonkeruumenetelmä on haastattelu. Se mahdollistaa joustavuuden ja haastateltavien motivoinnin. Lisäksi se mahdollistaa syvälliset keskustelut ja lisäkysymyksen teon. Haastattelussa tutkittavia yksilöitä on

vähän, mutta sen avulla saatu tieto on syvällistä (Kananen 2008, 73-74.) Siinä ihminen otetaan huomioon subjektina, ajattelevana, merkityksiä luovana ja aktiivisena kokonaisuutena (Hirsjärvi 2000, 35, Hirsjärvi, Hurme 1993, 8.)

Haastattelun etuna on, että sen avulla voidaan tutkia ihmiselle arkojakin aihealueita ja hänet voi tarvittaessa tavoittaa myöhemmin, jos tutkijalle jäi joitakin epäselvyyksiä. Haittapuolena voi olla haastateltavan halu antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia, jota pyrimme vähentämään antamalla vastaamiseen tarpeeksi aikaa.(Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 206.)

Valitsimme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun sillä se antaa tutkijalle riittävästi joustavuutta, mutta toisaalta mahdollisuuden keskustelun rajaamiseen teemoittelun avulla. Etukäteen määritellyt teema-alueet käydään läpi mutta niiden laajuus ja järjestys voivat vaihdella. Haastattelijalla on lista käsiteltävistä asioista mutta ei valmiita kysymyksiä (Kananen 2008, 74, Eskola ja Vastamäki 2007, 27-28.) Tutkimuksemme kohderyhmälle tällainen vapaamuotoinen keskustelua muistuttava haastattelu sopii mielestämme parhaiten, jolloin tarkentavien kysymysten avulla saadaan syvällisempiä ja laajempia vastauksia.

Tutkimuksemme teemat nousevat kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden määrittelystä ja Oulun työvoiman palvelukeskuksen halusta kehittää palveluitaan. Haastattelurunko koostuu viidestä teemasta, jotka ovat asiakkaan koulutus- ja työhistoria ja suhtautuminen työntekoon, asiakkaan palveluprosessi ennen kuntouttavan työtoiminnan alkua, kokemukset työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista, kuntouttava työtoiminnan merkitys asiakkaan elämänhallintaan, voimaantumisen kokemuksiin ja työ- ja toimintakykyyn sekä työvoiman palvelukeskuksen palveluiden kehittäminen.

Yksilöhaastattelu on tutkimukseemme sopivin tapa sillä aiheemme on hyvin henkilökohtainen ja jokaisella on siitä omakohtaiset, yksilölliset kokemukset. Ihmiseen kohdistuu yksilöhaastattelussa vähemmän sosiaalisia paineita ja jokainen saa paremmin samanvertaisen mahdollisuuden tulla kuulluksi (Hirsjärvi, Hurme 2000, 61.) Eskolan ja Vastamäen (2007, 28) mukaan haastattelua ei

kannata tehdä liian virallisessa paikassa vaan se onnistuu parhaiten haastateltavalle tutussa ympäristössä. Tämän vuoksi valitsimme Oulun työvoiman palvelukeskuksen tilojen sijaan asiakkaan kanssa henkilökohtaisesti sovitun paikan. Ajattelimme, että asiakkaalle mieluisessa ja tutussa paikassa hän uskaltaisi keskustella vapaammin. Tapaamiset olivatkin rentoja ja asiakkaat kertoivat oma-aloitteisesti henkilökohtaisia asioita elämästään vaikka emme niitä kysyneetkään. Meille jäi sellainen mielikuva, että haastateltavat uskalsivat kertoa todellisia ajatuksiaan ja kokemuksiaan, mikä lisäsi aineiston luotettavuutta. Luotettavuuden parantamiseksi nauhoitimme jokaisen haastattelun.

5.5 Aineiston analyysi

Ennen varsinaista aineiston analyysia litteroimme saadun aineiston sanasta saan. Kaikki viisi haastatteluun osallistunutta kertoivat avoimesti omista kokemuksistaan kuntouttavasta työtoiminnasta ja aineistoa tuli suhteellisen paljon. Silti olisimme toivoneet enemmän yhteydenottoja haastattelukutsuun, jotta siitä olisi tullut vieläkin kattavampi. Saatu aineisto on kuitenkin suhteutettava Oulun työvoiman palvelukeskuksen asiakkaiden aktiivisuuteen ja sitoutuneisuuteen. Huolimatta pienestä tutkimusotoksesta saatu aineisto on mielestämme riittävä vastaamaan tutkimuksemme tehtäviin.

Teimme aineiston analyysin heti haastattelujen jälkeen. Analysointimenetelmänä käytimme aineiston sisältöteemoista lähtevää laadullisen aineiston analyysia. Keräsimme vastauksia eri puolelta aineistoa oikeiden teemojen alle. Etsimme sen jälkeen teema kerrallaan ensimmäisen haastateltavan kertomasta olennaiset asiat ja tulkitsimme sen sisältöä. Tästä saatua käsitystä muokkasimme aina seuraavan haastattelun avulla, kunnes kaikki niistä oli käyty läpi. Jokaisen teeman alle koottua sisältöä analysoimme teorian ja aiemmin tehtyjen tutkimusten avulla.

Mahdollisimman yhdenmukaisen tulkinnan takaamiseksi teimme molemmat käsitekartat tutkimuksemme tehtävistä ja haimme litteroidusta tekstistä niihin

oleelliset asiat. Yhteisymmärrys vahvistui verratessamme käsitekarttoja toisiinsa sillä ne olivat monella tavalla hyvin samankaltaiset.

5.6 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi voidaan jakaa kahteen osaan, validiteetin ja reliabiliteetin tarkasteluun. Validiteetilla tarkoitetaan, että tutkimus tutkii niitä asioita, joita oli tarkoitus tutkia. Vaatimusten mukaan tutkimustulosten pitäisi olla yleistettäviä eli siirrettävissä muihin vastaaviin tilanteisiin. Lisäksi tulkintojen ja käsitteiden tulisi olla virheettömiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voi etukäteen varmistaa sen syklisyyden ja ennakoimattomuuden vuoksi, vaan sitä parannetaan tutkimusprosessin aikana tekemällä perusteltuja ratkaisuja (Kananen 2008, 123.)

Luotettavuuden parantamiseksi olemme pyrkineet kuvaamaan tutkimuksen toteuttamisen ja tekemiemme ratkaisujen taustat mahdollisimman tarkasti. Olemme myös pyrkineet tekemään haastattelukysymykset niin, että asiakas ymmärtää kysymykset oikein eli saamme tuloksista selville sen asian, jota oli tarkoitus tutkia. Pyrimme esimerkiksi välttämään vaikeasti ymmärrettävää ammattisanastoa.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa myös se, että kummallakin on työharjoittelun kautta kokemusta ja ymmärrystä työttömien elämäntilanteesta. Tällöin olemme, että pystymme tarkastelemaan tutkimusaineistoa ihmisen omassa kontekstissa paremmin.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan perinteisesti tutkimuksen mittaustulosten toistettavuutta. Tutkimuksemme luotettavuutta ja aineiston analyysia parantaa se, että tutkimus on tehty kahdestaan. Tällöin aineiston tulkinnan vastaavuus paranee. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston toistettavuuden vaatimusta voi olla vaikea saavuttaa tutkittavan ilmiön luonnollisen muuttumisen vuoksi. Laadullisessa

tutkimuksessa voidaankin arvioida aineiston riittävyttä, analyysin kattavuutta ja itse analyysin toistettavuutta ja arvioitavuutta (Mäkelä 1990, 48.)

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa myös se, että haastatteluaineisto litteroitiin samana päivänä kuin haastattelut tehtiin. Näin varmistimme, ettei niistä jäänyt mitään olennaista pois. Mukanamme meillä oli myös muistiinpanovälineet, joiden avulla pistimme merkille huomioita asiakkaiden käyttäytymisestä ja ympäristöstä.

5.7 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen eettisyyttä pitää tarkastella jokaisessa tutkimuksen vaiheessa, aiheen valinnasta tutkimuksen tavoitteisiin. Eettisyyden pohdiskelu on erityisen tärkeää silloin, kun tutkimuskohteena on ihminen. Tutkimuksessa on huolehdittava siitä, ettei yksittäisiä henkilöitä voi tunnistaa tutkimusta luettaessa. Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon tutkimuksen luottamuksellisuus, eli ulkopuoliset henkilöt eivät voi saada aineistoa luettavakseen. Opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen tuhoamme haastatteluaineiston (Kananen 2008, 135.)

Olemme valinneet tutkimusaiheemme oman kiinnostuksemme mukaan ja valinneet työvoiman palvelukeskuksen yhteistyökumppaniksemme, koska heidän arvomaailmansa on samanlainen kuin omamme. Heidän toimintansa on asiakas- ja voimavarakeskeistä. Kiinnostus nuorisotyöttömyyteen syntyi harjoittelujaksojen aikana.

Tutkimuksessa kunnioitamme ihmisen itsemääräämisoikeutta siten, että kaikilla Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavassa työtoiminnassa vuonna 2009 ja 2010 mukana olleilla alle 30 -vuotiailla asiakkailla on mahdollisuus osallistua tutkimukseen tai kieltäytyä siitä.

Työvoiman palvelukeskuksen asiakkaiden anonymiteetin suojaamiseksi emme tuo tutkimuksessamme esiin heidän tarkkaa ikäänsä, sukupuoltaan emmekä

työpaikkaa, jossa kuntouttava työtoiminta toteutettiin. Haastattelun alussa informoimme heitä tutkimuksen tarkoituksesta ja luonteesta. Takasimme, ettei nauhoitettua aineistoa pääse kuuntelemaan kukaan ulkopuolinen eikä heitä voida lopullisesta tutkimuksesta tunnistaa. Korostimme haastateltaville myös tutkimuksen luotettavuutta ja vapaaehtoisuutta.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Aineisto

Haastattelimme tutkimustamme varten viittä kuntouttavassa työtoiminnassa olutta henkilöä. Haastateltavat olivat kaikki miehiä ja iältään 20-27 -vuotiaita. Kahdella heistä ei ollut lainkaan koulutusta. Kahdella oli ammatillinen koulutus ja yhdellä ammattikorkeakoulututkinto. Kaikilla haastateltavilla oli vähäinen työkokemus. Kolmella heistä oli ollut lyhyitä työsuhteita ja kahdella muulla pelkästään työharjoittelujaksoja. Kaikki haastatteluun osallistuneet olivat olleet työttöminä yli vuoden, yksi jopa kolmen vuoden ajan. Yhtä asiakasta lukuun ottamatta he olivat tulleet työvoiman palvelukeskuksen asiakkaiksi työ- ja elinkeinotoimiston tai sosiaalitoimiston ohjaamina. Yksi asiakkaista oli hakeutunut itse asiakkaaksi kuultuaan mahdollisuudesta ystävältään. Haastatelluista kaikilla oli ainakin jonkin verran sosiaalista verkostoa.

Olemme jaotelleet aineiston analyysin kolmeen osaan: asiakkaiden kokemukset työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista, asiakkaiden elämäntilanteen muuttuminen kuntouttavan työtoiminnan aikana ja asiakkaiden näkemykset palveluiden kehittämisestä.

6.2 Asiakkaiden kokemukset työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista

6.2.1 Työ

Suurin osa haastateltavista koki elämässään työn tärkeänä. Kolmella haastateltavista oli kuitenkin haastattelun hetkellä fyysisen tai henkisen sairauden vuoksi sellainen elämäntilanne, että elämän kuntoon saaminen oli työntekoa tärkeäm-

pää. Työn tärkeimpinä merkityksinä haastateltavat mainitsivat taloudellisen turvan ja sen, että työ tuo sisältöä elämään. Työn koettiin myös parantavan itsetuntoa ja antavan motivaatiota tulevaisuuden suunnitteluun. Myös ajankäytön vuoksi työ nähtiin elämässä merkittävänä.

”Oon kuitenkin semmonen luonne että mun pittää tehdä koko ajan jotaki..muuten mä en niinku tunne eläväni”

”Joo, on tärkeä. Kyllä sitä työtä mielellään tekis. Sillä on tosi suuri merkitys... sisältöä elämään”

”... ja sitten tietenki pikkusen siinä tienaa ehkä ekstraa työttömyysrahan päälle että pärjää sillain paremmin mutta tosi vähällä joutuu pärjään ilman niitä harjoitteluita ja mää oon tottunu jo siihen ekstrarahan saamiseen että en tiä miten pärjäisin ilman sitä.”

6.2.2 Ohjauksen asiakaslähtöisyys

Haastateltavat eivät olleet kokeneet saavansa juurikaan ohjausta Työvoiman palvelukeskuksen. Tosin he eivät sitä olleet suuremmin kaivanneetkaan. Myöskään työpaikan puolelta ohjaus ei heidän mukaansa ollut aktiivista. He olivat kuitenkin saaneet neuvoja ja ohjausta jos olivat sitä kaivanneet.

”Ei se minkäänlaista ku kerran kävi se yks (ohjaaja) sieltä kävi kattoo mitä mää teen” ”Mutta mitäpä ne siellä pyörimään, kyllähän ne voi käyä kattoon mitä poika tekkee työmaalla mutta mitä ne siellä pyörii, ku jos siellä töitä pittää tehdä ni eihän siellä sillon pysty jos ne siellä on”

Aktivointisuunnitelman teossa asiakkaiden mielipide oli otettu huomioon. Haastateltavat olivat kuitenkin kokeneet joidenkin aktivointisuunnitelmassa käsitelty-

jen asioiden olleen liian laajoja ja abstrakteja. Lähes kaikki olivat kuitenkin perillä itselle asetetuista tavoitteista kuntouttavan työtoiminnan suhteen.

”joo siis muistaakseni just, että mitä haluaa elämältä ja mitä haluaa tehdä... Kyllä ne siinä kuunteli, mutta muistan, että ne kysymykset oli semmosia ympärilyöreitä, että ei oikein osannu vastata...”

Aktivointisuunnitelman teosta ja ohjauksesta haastateltaville oli kuitenkin jäänyt sellainen tunne, että heitä kuunneltiin ja heidän yksilöllinen elämäntilanteensa otettiin huomioon. Jos työtoiminta oli keskeytynyt jostakin syystä, olivat Typin ohjaajat ohjanneet heidät muiden palveluiden piiriin.

Suurin osa haastateltavista ei osannut määritellä millaista työtä he haluaisivat tehdä. Tämä vaikeuttaa sopivan työtoimintapaikan valintaa, mikä tukisi myöhemmän koulutus- tai työpaikan saamista.

”No nyt kyllä tuli vaikea. Senku tietäis... niin sitä varmaan tekisin. Sehän se tässä on, että ei oikein tiä...”

6.2.3 Motivaatio

Kaikki haastateltavat olivat motivoituneita kuntouttavan työtoiminnan aloittamisesta. He halusivat saada työkokemusta ja toivoivat kuntouttavan työtoiminnan auttavan heitä työllistymisessä. Motivaation kerrottiin kuitenkin laskeneen monessa tapauksessa siksi, ettei työtä ollut mahdollista jatkaa enää kuntouttavan työtoiminnan jälkeen.

”...tota olis halunnu vähä enemmän siitä sitte ku se työpaikkaki niillä oli sillon tarjolla mutta sitte ei tullu valittua niinku siihen ni siinä se motivaatio sitte loppu ihan täysin.”

”Jos määhän niinku oisin , jos mulla ei niinkö esimerkiksi ois ollu tuo sairaus niinku ongelma, silloin niinku mulla meni se motivaatio kun sain kuulla että mulla ei oo mitään mahdollisuutta ees päästä sinne töihin...”

Suuresta osasta haastatteluja kävi ilmi, että haastateltavat kokivat motivaation kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan tulevan myös heistä itsestään, eikä vain ulkoisten tekijöiden innoittamana. Kuntouttava työtoiminta nähtiin merkityksellisenä suhteessa työttömän elämään.

”Ei se oo ihan sellanen huuhaa vaikka monet niistä niin ajattellee...että mun mielestä se on vähän niinku omasta asenteesta kii. ”

”...on sillä omalla asenteella ihan perkeleen iso merkitys siinä asiassa. Jos sua ei kiinnosta ni sama kun pysyt kotona ja teet mitä teet.”

Kaikki haastateltavat kertoivat myös itse työn olleen motivoivaa ja riittävän haastavaa. Asiakkaat kokivat myös itsetunnon ja taloudellisen aseman paraneamisen lisäävän motivaatiota kuntouttavaan työtoimintaan. Työtä tehtiin mielellään ja sen kautta heräsi halu uuden oppimiseen. Työn mielekkyyden kannalta oli tärkeää, että työtehtävät olivat riittävän monipuolisia ja haastavia asiakkaan kykyihin nähden ja vastasivat hänen mielenkiinnon kohteita.

”aa-a..joo olihan se. Motivaatio oli siinä ehkä että oli ylimääräistä rahaa kun oli ihan mukava sitte elellä vaikka oli niinku työtön, ei ollu mitään pulaa..sai sen ylläpitokorvauksen ja sitten joka kuukausi sen bussirahan..kyllähän se motivoi se ja niinku sanoin aiemmin, psyykkisesti tärkeää”

”Siinä oli ihan ja kun määhän en etes päässy kaikkii juttuihin, siinä ois ollu paljo enemmänki kaikkia juttuja mitä ois voinu oppia. Oli hemmetisti haasteita että kyllä määhän tosi mieluusti oisin jääny...”

6.2.4 Kokemukset muista tarjotuista palveluista

Vain yhdelle haastateltavista oli tarjottu muita työllistymistä tukevia palveluita kuntouttavan työtoiminnan lisäksi. Neljä haastateltavaa oli kuitenkin ollut aikaisemmin Työ- ja elinkeinotoimiston kautta harjoittelussa. Yksi haastateltavista oli ohjattu työhön valmentavaan koulutukseen mutta hän oli kokenut sen itselleen turhaksi.

”No, Se yks kurssi oli semmonen, että siinä suurin piirtein opeteltiin suunnilleen kengän nauhat sitomaan. Että se ei oikein mielekkäältä tuntunu...”

Vaikka useimmat asiakkaat eivät kertoneet saaneensa muita työllistymistä tukevia palveluita, on todennäköistä, että heille on kuitenkin tarjottu niitä aikaisemmin.

6.3 Asiakkaiden elämäntilanteen muuttuminen työtoiminnan aikana

6.3.1 Kuntouttavan työtoiminnan merkitys asiakkaan elämäntilanteeseen

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kuntouttava työtoiminta lisää elämäntilanteen hallintaa. Päihteiden käyttö väheni, itseluottamus kasvoi ja vuorokausirytmistö normalisoitui verrattuna työttömyysaikaan.

”se ei ollu sitä että mää nukun pitkälle yli puolen päivän että ne oli niinku sillai ne asiat että oli niinku normaali elämä ”

”Joo, on...on ollu. joo ei siinä mittään. Mikäli vaan kunto kestää niin mielellään harjoittelussa. Mielekkäämpää se on ku vaan maata kotonona... jos on työ mikä kiinnostaa...”

Kaikkien asiakkaiden kohdalla kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olo paransi elämänlaatua ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Moni haastateltavista koki, että kuntouttava työtoiminta antoi merkitystä elämälle ja syyn erilaiselle päivärhythmillemme.

”No ku mää olliin sielä töissä ni mää olliin paljo ilosempi ja pirteempi ja se että mulla oli jonkinlainen päivärhythmi säily ja oli joku syy miksi aamulla herätä ja illalla mennä nukkumaan”

”Tietenki rytmitty elämä enemmän jaa tuota ihan sillain että välillä oli ihan euforinen olo ku semmonen ku on kiire ollu koko päivän siellä.. mukava jos ois pikku kiirettä ni helpompi olla kotonaki sitte sen työpäivän päätteeksi...no hyvinvointi lisääntyi..”

Osa haastateltavista mainitsi kuntouttavan työtoiminnan lisänneen vuorovaikutussuhteita. Asiakkaiden itseluottamuksen kasvaessa myös kyky solmia ja ylläpitää sosiaalisia suhteita parani.

”no vahvuuksia tietenki tuli itseluottamusta ja sit kavereita tuli lisää tai tuttuja vois sanoo niin”

”...sitte ku alko vaan juttelee..niinku niitten työkavereitten kans, ni huomaa että paljo mukavampaa muutenki olla ku vaa ihan yksin”

6.3.2 Voimaantumisen kokemukset

Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki kokivat kuntouttavan työtoiminnan aikana tyytyväisyyttä itseensä ja olevansa tarpeellinen henkilö työtoimintapaikassaan. Työpaikalta saatu palaute oli myös näissä neljässä tapauksessa ollut positiivista ja mielialaa kohentavaa.

”no olihan mää tietenki ilonen että tykättiin ku jos mää jotaki oon tehny että siitä on ollu jotaki hyötyä ees jollekki..”

Muutamassa tapauksessa haastateltavat uskoivat kuntouttavan työtoiminnan myös lisäävän mahdollisuuksia jatkotyöllistymiseen. He kertoivat oppineensa paljon uutta ja olevansa hyvin tyytyväisiä siihen millaista työtä he saivat tehdä työpaikoilla. Työtoiminnan aikana he aktivoituivat suunnittelemaan tulevaisuuttaan sekä työ- että henkilökohtaisessa elämässään.

”Olin mää tyytyväinen..miten mää sanosin..tavallaan silleen olin tai se oli oikeesti sellanen paikka mihin oisin halunnu töihin ja muuta ja sillain ei voinu ikinä uskoa että mää menisin tollaseen, ni sitte mää siellä ajelin niillä hienoilla ja isoilla vehkeillä ni olin mää sillai ku oppiin niin hemmetin paljo uutta”

”...tulee lisää työkokemusta sitä että on helpompi saaha muuta sitte jostain muualta mutta ku ne näkee että se on hyvi tehty historia ni ne palkkaa helpommin... Tai sitte vois hakea johonki kouluun..”

”Ensinnäki mää haluaisin nähä mun lapsia ku mää en oo nähäny niitä monneen kuukateen ja nyt mutsin kans oon saanu välit kuntoon niin siinä mun ensimmäinen tavote ku ne valavotut tapaamiset on järjestetty mun äitillä”

6.3.3 Työ- ja toimintakyvyn lisääntyminen työtoiminnan aikana

Suurin osa haastateltavista mainitsi työ- ja toimintakykynsä lisääntyneen kuntouttavan työtoiminnan aikana. He kokivat pystyvänsä tekemään sovitun määrän tunteja viikossa ja työn tekeminen oli positiivista vaihtelua työttömän arjelle. Muutama haastateltava kertoi olevansa hyvin tyytyväisiä omaan jaksamiseensa kuntouttavan työtoiminnan aikana.

”No oli se sillain että tuli vaihtelua ja tiettyä elämänrytmiä että siinä mielesä hyvä mutta määki oon semmonen vähä mikä oon ku tykkää biletellä ni se on vähä, mutta ei sillain haitannu että kyllä mää sinne aina pääsin ja oli se ihan ok...ja jakso tehdä hommia koko viikon... ne työtunnit olla sielä...”

Kukaan haastateltavista ei ollut työllistynyt kuntouttavan työtoiminnan jälkeen. Kaksi jatkoi työtoimintaa erilaisten harjoittelujen kautta. Toiset kaksi taas olivat sitä mieltä, että mielenterveyden tukeminen on tällä hetkellä työtoimintaa tärkeämpää ja yksi oli jäänyt fyysisen toimintakykynsä vuoksi sairauseläkkeelle. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että kuntouttava työtoiminta lisäsi työ- ja toimintakykyä vain hetkellisesti. Kuntouttavan työtoiminnan jälkeinen elämä koettiin monessa tapauksessa masentavana ja sisällöttömänä.

”...sitte ku oli taas työttömänä niin se taas romahti entiselle mallille..että tyhjä olo eikä mitään tekemistä ja liikaa aikaa mieltiä omia murheita..”

”Moni masentuu työttömänä, ihan täysin jos on kokonaan työtön niini masennus saattaa iskeä aika pikasestikki ..”

Kaksi asiakasta keskeytti kuntouttavan työtoiminnan. Sen katsottiin keskeytyneen oman elämänhallinnan ja työ- ja toimintakyvyn puutteiden vuoksi. Tämän takia nämä haastateltavat olivat sitä mieltä, ettei kuntouttava työtoiminta muuttanut heidän työ- ja toimintakykyään pysyvästi mitenkään.

”No sanotaan, että ei muuttunu, että... siihen se varmaan sitte kaatuki... siis niinku päihtheisiin ja näin...”

”Se alko sitte siinä parin viikon jälestä, että saatto alkaa päiviä jäämään pois ja... Kyllä se johtaja sieltä soitteli pari kertaa, että ku ei miestä näy, että mikä on... No, joo kyllä, että ohjasivat niinku Redille että asiakkuus loppu sitte, että eipä siinä”

6.4 Asiakkaiden näkemykset palveluiden kehittämisestä

Haastateltavien mukaan työvoiman palvelukeskuksen järjestämässä kuntouttavassa työtoiminnassa on kehittämisen tarvetta. Tärkein kehitettävä tekijä, joka haastatteluista kävi ilmi, oli toiminnan jatkuvuus kuntouttavan työtoimintajakson jälkeen. Kolme viidestä haastateltavasta olisi halunnut jatkaa työpaikallaan työntekijänä, mutta työpaikan puolesta se ei ollut mahdollista.

”...olis ollu ihan reilua sen puolentoista vuojen jälkeen tarjota se työpaikka ku ne kuitenkin näki etten mää ikinä ollu luvatta pois enkä mitään ikinä aiheuttanu siellä mitään ongelmia tai näin että sitte mää kyllä lopetin sen heti ku se sopimus loppu..”

”...sillon niinku mulla meni se motivaatio ku sain kuulla että mulla ei oo mitään mahollisuutta ees päästä sinne töihin, mutta tuota jos mää oisin saanu tietää että mää saan jäähä töihin niini oisin ihan ehottomasti halunnu sitte jäähä.”

Kuntouttavaa työtoimintaa pitäisi haastateltavien mielestä kehittää laajentamalla sitä myös yksityiselle sektorille. Tällä hetkellä kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään valtion, kunnan, yhdistyksien tai säätiöiden toimesta ja haastateltavien mukaan se rajoittaa työvoiman palvelukeskuksen asiakkaiden mahdollisuuksia valita koulutusala tai mielenkiinnon kohteita vastaavia työpaikkoja.

”sillain ettei rajottais niinku pelkästään vaan yhistyksiin että ku mä haluisin tehdä ehkä joskus kuntouttavaa työtoimintaa yrityksissäkin ja ihan älyttömästi vähemmän tarjolla sitä kuntouttavaa ku tavallista työharjoittelua... ja niitä ei nyt oo niin älyttömästi (tarjolla) semmosta (kuntouttavaa työtoimintaa) ainakaan mun alalla...”

Kaksi haastateltavista mainitsi kehitettäväksi myös asiakkaiden taloudellisen toimeentulon parantaminen kuntouttavan työtoiminnan aikana. Uskottiin, että kuntouttava työtoiminta motivoisi enemmän jos siitä saisi paremman korvauksen. Työmarkkinatuella eläessä tottuu tietynlaiseen elintasoon eikä työnteko lisäänsioiden saamiseksi tunnu enää niin houkuttelevalta. Jos kuntouttavasta työtoiminnasta saisi selvästi korkeamman korvauksen ja tottuisi taas korkeampaan elintasoon, niin halu taloudellisen aseman kohentamiseen kuntouttavan työtoiminnan jälkeen voisi motivoida hakeutumaan aktiivisemmin työelämään.

”no varmaan just se raha, että... no esimerkiksi työ kuntouttava sehän ei juuri oo mittään... toki saa siihen niinku päivärahat ja näin mutta... kyllä se varmasti niinku joitaki motivois enemmän silleen..”

Haastateltavien mielestä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat pitäisi valita tarkemmin, tiettyjen kriteerien mukaan. Palvelut kannattaisi kohdistaa sellaisille ihmisille, joille niistä olisi eniten hyötyä.

”no mun mielestä pitäs ehkä valakata niinku pikkusen paremmin ku sieltäki lähtee linnaan niitä jätkiä ni mitä järkiä, että enemmän pitäs ottaa selevää kelle sitä tarjotaan ku sitte joillekki siitä on hyötyä niinku niillekki ketkä sitte jää ulukopuolelle ja saattas olla kiinnostuneita ja työllistyä ni sitte siellä on jottain puistospurkuja jotka saattana lähtee linnaan kesken kaiken”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia palveluita pitkäaikaistyöttömyyden haittojen vähentämiseksi ja resurssien kohdentamiseksi asiakkaiden kannalta tehokkaisiin palveluihin. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata alle 30 – vuotiaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta. Lisäksi selvitettiin kuntouttavan työtoiminnan merkitystä asiakkaan voimaantumiseen, elämänhallintaan ja työ- ja toimintakykyyn. Halusimme tutkimuksessamme kuvata asiakkaiden omaa henkilökohtaista kokemusta kuntouttavasta työtoiminnasta.

Julkisessa nuorisotyöttömyyskeskustelussa painotetaan usein nuorten haluttomuutta työntekoon. Malmberg-Heinosen (2003, 28-29, 40-41) tutkimuksessa nuoret kokivat työttömyyden positiivisena puolena ajankäytön suunnittelemisen haluamallaan tavalla. Nuoret kokivat hyvänä myös, että aikaa jää enemmän perheelle, ystäville ja harrastuksille työttömänä ollessa. Omassa tutkimuksessamme kukaan asiakkaista ei tuonut esiin tämänsuuntaisia ajatuksia. He kokivat työnteon tärkeäksi osaksi elämää ja toivoivat työllistyvänsä tulevaisuudessa. Elämän leppoistamisesta ja työttömyydestä yhteiskuntaa vastaan kapinointina on tullut hyväksyttävä trendi nuorison keskuudessa. Uskomme kuitenkin, että vain pieni osa työttömistä nuorista valitsee työttömyyden vapaaehtoisesti. Tämän hetkisessä nuorisotyöttömyystilanteessa tällainen ajattelutapa on voimistunut. Se auttaa ehkäisemään työttömyyden negatiivisia vaikutuksia ja säilyttämään omanarvontunnon työorientoituneessa yhteiskunnassamme. Yksilön kannalta tällainen näkökulma on hyvä mutta yhteiskuntatasolla se voi merkitä sitä, että työtilanteen parantuessakaan nuoret eivät enää hakeudu töihin.

Tutkimuksessamme tuli esille, että aktivointisuunnitelman tekoon tulisi käyttää nykyistä enemmän aikaa, jotta asiakkaalla olisi riittävästi aikaa pohtia työn tai opiskelun kannalta omia mielenkiinnonkohteitaan, mahdollisuuksiaan ja vahvuuksiaan. Myös ammatinvalintapsykologin käyttöä kannattaisi lisätä, jotta asiakkaalla olisi parempi mahdollisuus löytää itselleen sopiva ala. Olisi tärkeää että asiakkaan henkilökohtaisiin mielenkiinnonkohteisiin ja hänen omiin odotuksiinsa

kiinnitettäisiin huomiota koko kuntouttavan työtoiminnan ajan aktivointisuunnitelmasta ja annetuista työtehtävistä lähtien. Ohjauksessa tulisi käyttää enemmän aikaa myös työttömyyden syiden selvittämiseen, jotta saataisiin selville millaisesta palvelusta asiakas hyötyisi eniten. Ohjausta ja tukea tarvittaisiin myös työtoiminnan aikana, koska asiakkaiden henkilökohtaisessa elämässä on usein työttömyyttä suurempia ongelmia, joiden ratkaisemisen tueksi tarvittaisiin ohjausta. Tällä hetkellä on työpaikan ohjaajasta kiinni millaisessa laajuudessa hän tukee asiakasta. Työtoiminnan aikana asiakkaille voitaisiin myös opettaa esimerkiksi työnhakutaitoja.

Asiakkaan motivaatiolla ja mielekkäällä työtoimintapaikalla oli suuri merkitys kuntouttavan työtoiminnan onnistumisessa. Palveluiden ja työtoimintapaikkojen saatavuutta pitäisi parantaa, jotta asiakas voitaisiin ohjata juuri hänelle parhaiten sopivaan toimintaan. Tällä hetkellä työtoimintapaikan valintaa ohjaa myös se, missä sattuu olemaan sillä hetkellä tilaa. Oikeanlainen työtoimintapaikka ja työtehtävät ovat tärkeitä asiakkaan motivaation takaamiseksi.

Haastatteluista kävi ilmi, että ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista asiakkailla oli siitä negatiivinen kuva. He ajattelivat kuntouttavan työtoiminnan olevan merkityksetöntä eikä sen uskottu muuttavan omia mahdollisuuksia työmarkkinoilla. Kuntouttavan työtoiminnan aikana heidän mielipiteensä muuttuivat positiivisemmiksi, kun he huomasivat sen myönteiset vaikutukset elämäänsä. Kuntouttava työtoiminta pitäisi saada houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi jotta mahdollisimman moni kohderyhmän jäsen hakeutuisi sinne. Yhtenä vaihtoehtona näemme rahallisen korvauksen kasvattamisen ja myönteisen julkisuuden lisäämisen. Ihmisten asenteet kuntouttavaa työtoimintaa kohtaan pitäisi saada muutettua. Pitäisi tuoda esille kuntouttavan työtoiminnan muita positiivisia vaikutuksia työllistymisen lisäksi. Koska monikaan asiakas ei työllisty kuntouttavan työtoiminnan seurauksena, asiakkaiden motivaatio hakeutua siihen on pieni, jollei sitä saada markkinoitua muilla keinoin.

Tutkimuksestamme selviää, että kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut positiivisesti asiakkaiden elämänhallintaan sinä aikana, kun he ovat olleet mukana työ-

toiminnassa. Heidän elämänrytinsä normalisoitui, sosiaaliset suhteet lisääntyivät, päihteiden käyttö väheni ja tulevaisuuden suunnitelmansa selkeytyivät. Myös Luhtasela (2009, 53, 65, 75) on tutkimuksessaan saanut samansuuntaisia tuloksia elämönhallinnan alueella. Hänen mukaansa kuntouttavalla työtoiminnalla oli positiivinen vaikutus asiakkaiden päivärytmiin, sosiaalisiin suhteisiin ja päihteidenkäytön vähenemiseen.

Luhtasela (2009, 118) on tutkimuksessaan selvittänyt myös kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia yksilön voimaantumiseen. Hänen mukaansa voimaantuminen näkyi asiakkaiden itsetunnon kohoamisena ja heidän haluunsa osallistua enemmän oman elämänsä suunnitteluun. Tutkimuksestamme nousi esille samankaltaisia merkityksiä asiakkaiden elämään kuntouttavan työtoiminnan aikana. Mielekäs työyhteisö, sieltä saatu palaute ja mahdollisuus olla työyhteisön jäsen lisäsivät asiakkaiden elämänlaatua, sitoutumista kuntouttavaan työtoimintaan ja tulevaisuuteen suuntautumista.

Ala-kauhaluoman ym (2004, 156) mukaan kuntouttavaan työtoimintaan tai muihin aktivointitoimenpiteisiin osallistuminen on yksi keino lisätä henkilön työ- ja toimintakykyä. Tutkimuksestamme saimme samansuuntaisia tuloksia. Asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn paraneminen näkyi päihteiden käytön vähenemisenä, työn kokemisenä mielekkäämmäksi aikaisempaan verrattuna ja siinä, että asiakkaat jaksoivat tehdä suunnitellut työtunnit.

Kuntouttavan työtoiminnan loputtua asiakkaiden elämäntilanteet ja työ- ja toimintakyky olivat palautuneet samanlaiseksi kuin ennen työtoimintaa. Tämän vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota työllistymistä parantavien palveluiden jatkuvuuteen työtoimintajakson jälkeen. Tähän vaaditaan eri yhteistyötahojen nykyistä tiiviimpää yhteistyötä. Työllistymispalveluiden päämääränä on asiakkaiden työllistyminen. Tämän hetkessä työllisyystilanteessa tähän päämäärään pääseminen on mahdotonta kaikkien ihmisten kohdalla. Tämän vuoksi valtion ja kuntien pitäisi kehittää pysyviä työpaikkoja vaikeasti työllistyville ja osatyökykyisille henkilöille sekä tukea tällaisten työpaikkojen syntymistä yksityiselle sektorille.

Asiakkaiden kehittämissuositukset palveluiden kehittämiseksi koskivat suurelta osin kuntouttavaa työtoimintaa. Heidän mielestään kuntouttavan työtoiminnan työmahdollisuuksien tulisi olla monipuolisia ja työn riittävän haasteellista motivaation ylläpitämiseksi. Kuntouttavasta työtoiminnasta tulisi heidän mukaansa maksaa riittävän hyvä korvaus, jotta se olisi kannattavaa työttömyyteen nähden. Syrjäytymisvaarassa olevien työttömien työllistymiseen sijoitetut rahat säästäisi todennäköisesti itsensä takaisin pitemmällä aikavälillä pitkäaikaisesta työttömyydestä johtuvien haittavaikutusten vähenemisenä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe on yhteiskunnallisesti ajankohtainen. Työttömyydestä, sen vaikutuksista ja syistä on kirjoitettu mediassa aktiivisesti jo usean vuoden ajan. Tutkimusprosessimme vuoksi on ollut hyvin tärkeää seurata uutisointia sekä yksilön että yhteiskunnan näkökulmasta. Halusimme kehittää Oulun työvoiman palvelukeskuksen tarjoamia palveluita selvittämällä millaisia kokemuksia sen asiakkailla on kuntouttavasta työtoiminnasta. Halusimme myös selvittää kuntouttavan työtoiminnan merkitystä ihmisen elämänhallintaan, voimaantumiseen sekä työ- ja toimintakykyyn. Mielestämme nämä tavoitteet toteutuivat.

Opinnäytetyötä aloittaessa luotettavuuden takaamiseksi oli tärkeää, että vahvistimme tietämystämme teorian pohjalta. Opimme paljon työttömyyden vaikutuksista, Oulun työvoiman palveluprosessista, kuntouttavasta työtoiminnasta ja sen asiakastyön tavoitteista. Viitekehyksen rajaaminen ja sen kirjoittaminen onkin ollut meille tutkimuksen haastavin vaihe. Sen avulla rakentuivat kuitenkin tutkimuksemme tavoitteet, tarkoitukset, tehtävät ja lopulta teemat.

Halusimme tutkimuksessamme keskittyä asiakkaiden omaan kokemusmaailmaan ja tuoda esiin heidän äänensä. Mielestämme asiakasnäkökulma tutkimuksessamme toteutui haastatteleamalla kuntouttavassa työtoiminnassa olleita alle 30 -vuotiaita nuoria. Haastattelut teimme asiakkaan omista lähtökohdista käsin, hänen suostumuksellaan ja haluamassaan paikassa. Teemahaastattelua käyttäen pystyimme antamaan asiakkaille vapauden kertoa omista kokemuksistaan, kuitenkin teemojen antaessa haastattelulle raamit ja ollessa apuna haastateltaville.

Tutkimuksen tekeminen on lisännyt omaa ammattiosaamistamme asiakaspalvelijoina sillä opinnäytetyömme keskittyy vahvasti asiakastyön alueelle. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme saaneet kokemusta asiakkaiden kohtaamisesta sekä heidän elämäntilanteensa kokonaisvaltaisesta huomioimisesta. Asiakaslähtöistä ajattelutapaamme on entisestään lisännyt se, että halusimme tutkimuksessamme korostaa asiakkaiden henkilökohtaista kokemusta. Halusimme

tuoda tutkimuksessamme asiakkaan äänen kuuluviin, mikä mielestämme on toteutunut käyttämällä mahdollisimman paljon suoria lainauksia haastatteluista saadusta aineistosta.

Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille enemmän myös yhteiskunnallista ajattelutaitoa. Ennen opinnäytetyön tekoa ajattelimme ratkaisun työttömyyteen löytyvän yksittäisten ihmisten auttamisesta työmarkkinoille. Tutkimuksen edessä ja tietämyksemme lisääntyessä ajatuksemme ovat moneltakin osaa muuttuneet. Mielestämme työttömyyden syyt ovat suurimmaksi osaksi yhteiskunnassa ja sen rakenteissa. Tämän vuoksi työttömyyden vähentämiseksi tarvittaisiinkin ensisijaisesti työ- ja elinkeinopoliittisia uudistuksia.

Lähetimme haastattelupyynnön viidellekymmenelle kuntouttavassa työtoiminnassa mukana olleelle asiakkaalle. Vastausaktiivisuus oli heikko ja vain viisi asiakasta halusi osallistua tutkimukseemme. Mietityttämään jäi olisimmeko saaneet lisää tietoa, mikäli halukkaita olisi ollut enemmän. Toisaalta olemme hyvin tyytyväisiä siihen, että saimme laadulliseen tutkimukseen tarpeellisen määrän haastateltavia ja kerätty haastatteluaineisto on riittävä vastaamaan tutkimustehtäviimme.

Asiakkaiden yksityisyyden suojaamiseksi haastattelupyynnöt lähetettiin työvoiman palvelukeskuksen kautta. Mietimme vaikuttiko tämä asiakkaiden haastatteluhalukkuuteen, jos he arvelivat voivansa tulla tunnistetuksi tutkimuksestamme. Asiakkaathan eivät tienneet kuinka monelle haastattelukutsu lähetettiin. Uskomme kuitenkin, että haastatteluun osallistuneet luottivat siihen, ettei heitä voida tunnistaa lopullisesta raportista ja he kertoivat kokemuksistaan totuudenmukaisesti.

Kummallakaan meistä ei ollut kovin paljon kokemusta haastattelutilanteista. Haastateltavien pienen määrän vuoksi emme voineet testata kysymysrunkoa ennakkoon, mikä olisi ollut haastattelukokemuksen saamisen vuoksi tärkeää. Saatua aineistoa kuuntelemalla huomasimme, että on yllättävän vaikea antaa asiakkaalle riittävästi aikaa vastaamiseen. Mietimme myös vaikuttiko vastausten

tarkentamiseksi tehdyt kysymykset ja mahdollinen johdattelu saatuun aineistoon. Haastattelukokemuksen lisääntyessä haastattelutaitomme paranivat ja opimme tekemään tutkimuksen kannalta oleellisia jatkokysymyksiä. Haastattelujen tekeminen jäikin mieleemme mukavimpana vaiheena opinnäytetyöprosessia. Tähän kokemukseen vaikutti osaltaan haastateltavien oma asenne ja innokkuus.

Velvoittavuudesta huolimatta suuri osa nuorista työttömistä ei aloita kuntouttavaa työtoimintaa tai keskeyttää sen. Sanktiot eivät ole riittävä keino työtoimintaan sitoutumiseen, joten tulisi kehittää muita tapoja työttömien nuorten aktivoimiseksi. Lisäksi nykyiset työmarkkinat ovat sellaiset, että kuntouttava työtoiminta yksin ei ole riittävä ratkaisu nuorten pitkäaikaistyöttömyyden katkaisuun. Jatkotutkimusehdotuksena onkin tutkia ja selvittää miten vaikeasti työllistyviä henkilöitä saataisiin työllistymään vakinaisesti yksityisille työmarkkinoille.

Kuntouttavan työtoiminnan kehittämisen kannalta olisi hyödyllistä saada kehittämissuhteita etenkin työtoiminnan keskeyttäneiltä asiakkailta, jotta löydetäisiin keskeyttämiseen johtaneet syyt. Työtoimintaa pitäisi tutkia lisää asiakasnäkökulmasta käsin, jotta sitoutuminen kuntouttavaan työtoimintaan kasvaisi. Keskeyttäneiden asiakkaiden tavoittaminen tosin voi olla vaikeaa, kuten tutkimuksestammekin kävi ilmi.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme paljon laadullisen tutkimuksen teosta, josta kummallakaan ei ollut aiempaa kokemusta. Uskomme, että tämä tutkimusprosessi tukee projekti- ja hanketyöskentelyä, joista olemme molemmat kiinnostuneita. Tutkimuksen teko on ollut välillä raskasta mutta sitäkin antoisampaa ja opettavaista. Ohjauksesta on ollut apua opinnäytetyömme rajaamisessa, raportoinnissa ja eteenpäin viemisessä. Yhdessä tekemisen positiivisia puolia ovat olleet toisten kannustus ja tuki vaikeina hetkinä. Myös useat näkökulmat ja tulkintojen moninaisuus ovat edesauttaneet laadukkaamman tutkimuksen aikaansaamista. Jo aikaisempien paritöiden aikana olemme huomanneet, että työ- ja ajattelutapamme täydentävät toisiaan. Toinen painottaa konkreettisuutta ja toinen keskittyy enemmän teoriaan ja tekstin tieteellisyyteen. Vai-

keutena parityöskentelyssä on ollut molempien työssä käymisestä johtuva yhteisen ajan puute. Toisaalta tutkimuksen tekeminen välillä yhdessä ja välillä erikseen on mahdollistanut opinnäytetyön kauempaa tarkastelemisen, jolloin on ollut helpompaa ymmärtää myös lähellä askarruttavia asioita.

LÄHTEET

Kirjallisuuslähteet:

Ala-Kauhaluoma, M., Keskitalo, E., Lindqvista, T., Parpo, A. 2004. Työttömien aktivointi. Kuntouttava työtoiminta – lain sisältö ja vaikuttavuus. Stakes. Tutkimuksia 141

Eskola, J., Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset teoksessa ikkunoita tutkimusmetodeihin. toim. Aaltola, J., Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus. 25-43

Helve, H. 2002. Arvot, muutos ja nuoret. Helsinki: Yliopistopaino

Hietaniemi, E. 2004. Aktivointia – elämänhallintaa - sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyvien työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Helsinki: Työministeriö

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 1993. Teemahaastattelu. 6.painos. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki:Yliopistopaino

Hirvonen, R. 2001. Elämänhallinnan ongelmien määrittelyt terapiakeskustelussa. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Hämäläinen, K., Tuomala, J., Ylikännö, M. 2009. Työmarkkinatuen aktivoinnin vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 7. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Härkäpää K., Järvikoski, A. 2008. Kuntoutuksen perusteet. 1-4. painos. Helsinki: WSOY

Ihalainen, J., Kettunen, T. 2006. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 1-3.painos. Helsinki: WSOY Pro Oy

Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Toimittaja: Eva I.

Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. 2001. Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2001:8

Laki julkisesta työvoimapalvelusta 30.12.2002/1295

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189

Luhtasela, L. 2009. Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa. Kuntouttavan sosiaalityön erikoisala. . Helsinki: Helsingin yliopisto

Moisio, P., Karvonen, S., Simpura, J., Heikkilä, M. (toim.) 2008. Suomalaisten hyvinvointi 2008. Helsinki: Stakes

Malmberg-Heimonen, I., Siurala, L., Wrede-Jäntti, M. 2003. Tulkintoja nuorisotyöttömyydestä. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.

Mäkelä, K (toim) 1990. Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus

Ollikainen, A-M. 2008. Elinkautinen valmentautuminen ja työhönvalmennus teoksessa Työpoliittinen aikakauskirja 2/2008. 53-56. Työ- ja elinkeinoministeriö

Saarela-Kinnunen, M., Eskola, J. 2007. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? teoksessa ikkunoita tutkimusmetodeihin. toim. Aaltola, J., Valli, R. Jyväskylä: PS-kustannus. 184-195

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Elämänhallinnan tukeminen/empowerment -näkökulma asiakkaan kohtaamisessa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Oulun opettajankoulutuslaitos. Väitöskirja

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma KASTE 2008-2011. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja. 2008:6

Sosiaaliturvan uudistamiskomitean (SATA) ehdotus sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista. 2009. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:10

Suikkanen, A., Linnakangas, R., Harjajärvi, M., Martin, M. 2005. Kokeilusta kiipinää. Keski-ikäisten pitkäaikaistyöttömien kuntoutuskokeilun arviointi. Helsinki. 260 s. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä

Tuomaala, M. 2007. Työmarkkinatuen uudistuksen toteutuminen vuonna 2006. TM analyysseja 1/2007. Helsinki: Työministeriö.

Ulfves, A-M. 2010. Kustannuslaskenta ja -vaikuttavuus aikuissosiaalityön aktiivointipalveluissa eräässä suomalaisessa kunnassa. Jyväskylän yliopisto. Taloustieteiden tiedekunta Pro gradu –tutkielma

Valtakari, M., Syrjä, H., Kiuru, P. 2008. Julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistamisen vaikuttavuus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2008.

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi

Digitaaliset lähteet:

Ala-Nikula, S. 2010. Oulussa maan suurin nuorisotyöttömyys.

<http://www.kaleva.fi/uutiset/Oulussa-maansuurinnuorisoty%F6tt%F6myys/>

838231 Hakupäivä 7.9.2010

Erkkilä, S. 2001. Työsuojelun tietopankki. Mitä on elämänhallinta? Hakupäivä 21.5.2010

http://osha.europa.eu/fop/finland/en/good_practice/stress/elaman_hallinta.stm

Julkunen, R. 2009. Työllisyydestä työttömiin. Hakupäivä 10.03.2010

<http://www.tpk.fi/Public/download.aspx?ID=48230&GUID=%7Bd2d7881e-e0a0-495d-bd29-aa904fdeaf6c%7D>

Kauppinen, S. 2010. Nuorten työttömyys huippukorkealla. Hakupäivä 2.6.2010

<http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/300410083701TK?OpenDocument>

Kinnunen, N. 2009. Sosiaalityön merkitys työvoiman palvelukeskuksessa. Hakupäivä 02.04.2010

[http://www.poliisi.fi/lh/oulu/bulletin.nsf/bydate/950E3F1E6EE3E24CC22575D100405315/\\$file/Kinnunen_%20oulu.pdf](http://www.poliisi.fi/lh/oulu/bulletin.nsf/bydate/950E3F1E6EE3E24CC22575D100405315/$file/Kinnunen_%20oulu.pdf)

Kuntouttavan työtoiminnan prosessi. 2010. Työllisyysportti. Hakupäivä 04.05.2010

http://www.tyollisyysportti.fi/palvelukuvaukset_ja_tyomenetelma/palvelukuvaukset/kuntouttavan_tyotoiminnan_proses/

Mitä tarkoittaa asiakaslähtöisyys? 2010. Väestöliitto. Hakupäivä 12.03.2010

http://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/parisuhde/tietoa_parisuhdeammattilaisille/asiakastyon_lakitietoa/asiakaslaittoisyys/

Nuoria aktivoidaan työllistymään Sanssi-kortilla ja palkkatuella. Pohjois-Pohjanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 12.05.2010. Hakupäivä 07.02.2011

<http://ely.combo.fi/fi/tiedotepalvelu/2010/Sivut/Nuoriaaktivoidaantyollistym%C3%A4%C3%A4nSanssikortillajapalkkatuella.aspx>

Nuorisotyöttömyys. Tilastokeskus. 2010. Hakupäivä 01.03.2010

<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tvt/05/02/index.html>

Nuorten työttömyys Oulun häpeäpilkku. Kaleva. 2010. Hakupäivä 16.9.2010

<http://www.kaleva.fi/uutiset/nuorten-tyottomyys-oulun-hapeapilkku/869669>

Oulun työvoiman palvelukeskuksen (TYP) palvelutuotannon ja työelämäyhteyksien kehittämishanke. 2010. Oulun kaupunki. Hakupäivä 03.06.2010

<http://www.ouka.fi/kehittamishankkeet/kehittamishankkeet2000alkaen/hankkeet/0405/palvelutuotanto.html>

Oulun Työvoiman palvelukeskus. 2010. Oulun kaupunki. Hakupäivä 5.6.2010

<http://www.ouka.fi/tyollistamiskeskus/palvelukeskus.htm>

Palvelut asiakkaille. 2010. Oulun työvoiman palvelukeskus. Hakupäivä 04.03.2010.

<http://www.ouka.fi/sote/typ/asiakkaille.html>

Seppänen, S., Onatsu, T. 2010. Yrittäjyydestä helpotusta nuorisotyöttömyyteen. Hakupäivä 26.6.2010

<http://www.okn.fi/?p=48>

Toimintakyvyn mittaamisen ja arvioinnin kansallinen asiantuntijaverkosto. 2010. Toimia. Hakupäivä 18.5.2010

<http://www.toimia.fi/>

Työllistymisen ja työmarkkinaosallisuuden edistäminen työ- ja elinkeinotoimistojen ja kuntien yhteistoimintana. 2010. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 186/2010. Hakupäivä 10.03.2010

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=207651&name=DLFE-11050.pdf

Työllistymistä edistävät palvelut, Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry,
29.12.2009, hakupäivä 07.01.2011
<http://www.tyj.fi/default.asp?id=219>

Työnhakijan palvelut. 2010. Työ- ja elinkeinotoimisto. Hakupäivä 03.06.2010
http://www.mol.fi/mol/fi/00_työnhakijat/index.jsp

Työttömyyden eri lajeja. 2008. Tilastokeskus. Hakupäivä 17.3.2010
<http://www.stat.fi/tup/verkkokoulu/data/tvt/05/01/index.html>

Työvoimahallinnon ja Aktiivinen työvoima- ja sosiaalipolitiikka: Tiivistelmä. 2001.
Euroopan elin- ja työolojen kehittämissätiö. Hakupäivä 02.02.2010)
<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2002/53/fi/1/ef0253fi.pdf>

Pitkäaikaistyöttömät kovassa ahdingossa. 2010. Yle Oulu. Hakupäivä 4.1.2010
http://yle.fi/alueet/oulu/2010/10/pitkaaikaistyottomat_kovassa_ahdingossa_2040678.html

Wallenberg, P. 2010. Kaikkien työpanosta tarvitaan. Hakupäivä 13.06.2010
http://www.oulunseuduntetoimisto.fi/fi/ajankohtaista/tiedotteet/johtajan_kolumni

Haastattelukysymykset teemoittain:

Liite 1

Millainen on asiakkaan koulutus- ja työhistoria sekä millainen asema työnteolla on elämässä?

1. Koulutus/työkokemus?
2. Työttömyyden kesto ennen TYP:in palveluiden piiriin tuloa?
3. Kiinnostuksen kohteet työelämässä?
4. Minkälainen merkitys työllä on elämässäsi?

Millainen asiakkaan palveluprosessi on ollut ennen kuntouttavan työtoiminnan alkua?

5. Mitä kautta tulit työvoiman palvelukeskukseen?
6. Oletko saanut aikaisemmin muita työllistymistä edistäviä palveluita?
7. Tarjottiinko sinulle työvoiman palvelukeskuksessa muita vaihtoehtoja kuntouttavan työtoiminnan lisäksi?
8. Millainen elämäntilanne sinulla oli ennen kuntouttavan työtoiminnan alkua?

Millaisia kokemuksia työvoiman palvelukeskuksen alle 30-vuotiailla asiakkailla on työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista?

9. Osallistuitko aktivointisuunnitelman tekoon?
10. Millaisia tavoitteita siinä asetettiin?
11. Olitko motivoitunut kuntouttavan työtoiminnan aloittamiseen?
12. Millaista ohjaus on ollut työvoiman palvelukeskuksen ja työpaikan puolelta?
13. Minkälaista työtä olet tehnyt ja kuinka monta tuntia viikossa? Kuinka kauan kuntouttava työtoiminta kesti?
14. Oliko työ motivoivaa ja riittävän haastavaa? Vastasivatko työtehtävät omia taitoja ja mielenkiinnonkohteita?
15. Löysitkö itsestä uusia vahvuuksia?

16. Millaisia kokemuksia sinulla on työtoiminnasta?
17. Minkälaista palautetta sait ja minkälainen merkitys sillä oli itselle?
18. Miten työtoiminta päättyi?

Miten kuntouttava työtoiminta on vaikuttanut asiakkaan elämänhallintaan, voimaantumisen kokemuksiin ja työ- ja toimintakykyyn?

19. Mitä kuntouttava työtoiminta muutti elämässäsi? Vuorokausirytmä, aktiivisuus, harrastukset, kiinnostus työhön?
20. Mitä on tapahtunut työtoiminnan jälkeen? Työtilanne? Minkälaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
21. Oliko kuntouttavasta työtoiminnasta hyötyä elämän kannalta? Miten?

Miten työvoiman palvelukeskuksen palveluita tulisi asiakkaan näkökulmasta kehittää?

22. Miten työtoimintaa voisi mielestäsi parantaa?
23. Mikä on omasta mielestä suurin este työllistymiselle?
24. Mitä palveluita kaipaisit työllistymisen helpottamiseksi?

Hei,

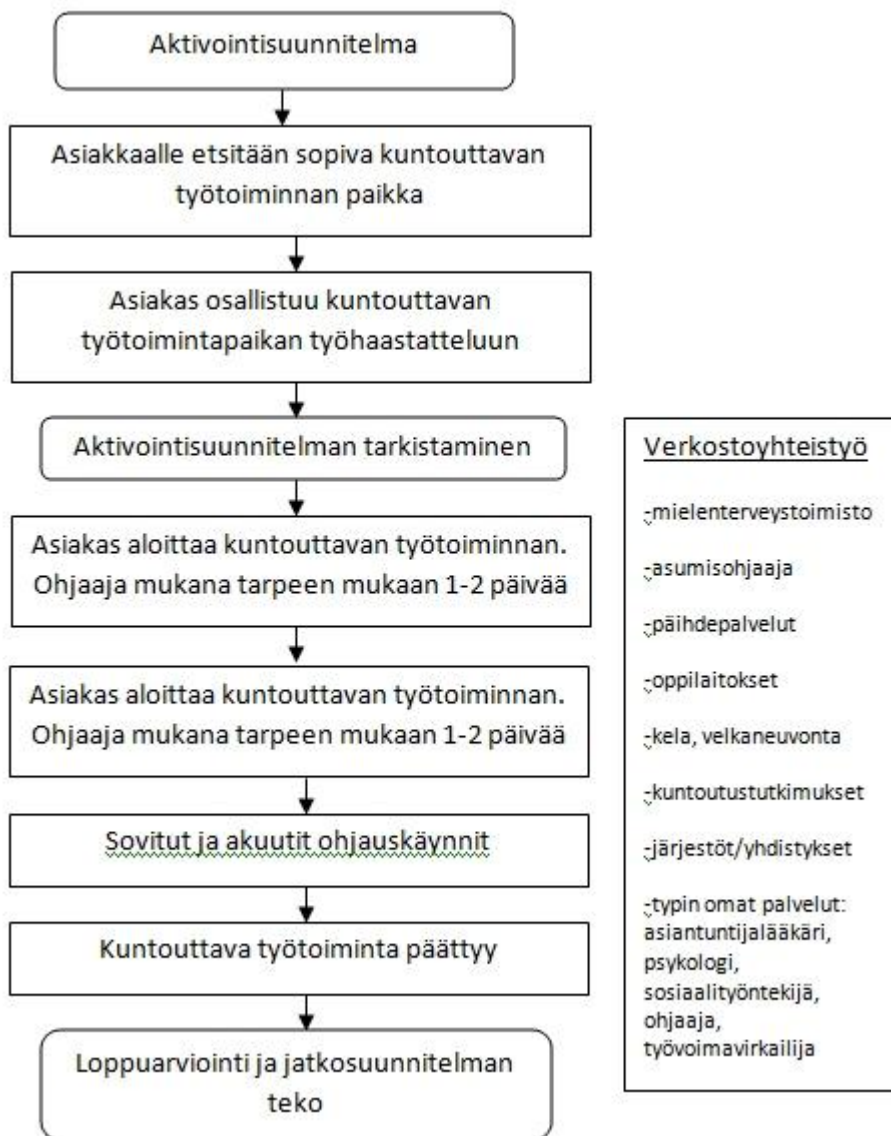
Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa ja teemme opinnäytetyötä työvoiman palvelukeskuksen tarjoamista palveluista. Palveluiden kehittämiseksi haluamme selvittää asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja olisi tärkeää, että osallistuisit tutkimukseen. Kiitokseksi osallistumisesta saat lahjakortin pizzeria Kotipizzaan.

Teemme haastattelut nimettöminä, eikä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Haastatteluun voitte osallistua soittamalla tai lähettämällä tekstiviestin numeroon xxx tai xxx tai ilmoittamalla puhelinnumeronne sähköpostilla osoitteeseen xxx 10.12.2010 mennessä.

Terveisin

Eeva Päkkilä ja Katja Pasma

Kuntouttavan työtoiminnan prosessikuvaus:

Sosiaali- ja terveystoimi

Opinnäytetyön tutkimuslupa-anomus

Yksikkö, josta lupaa haetaan	Oulun kaupungin sosiaali- ja terveystoimi/ Sosiaali- ja mielenterveyspalveluiden palvelujohtaja Arja Heikkinen
Oppilaitos	Oulun seudun ammattikorkeakoulu sosiaali- ja terveysalan yksikkö
Opinnäytetyön työnimi	Asiakkaiden kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta ja kehittämismahdollisuuksista
Opinnäytetyön tarkoitus	Kuvata alle 29-vuotiaiden kokemuksia Oulun työvoiman palvelukeskuksen kuntouttavasta työtoiminnasta
Opinnäytetyön kohderyhmät tai aineisto	Allie 29-vuotiaat kuntouttavaan työtoimintaan vuonna 2009 osallistuneet
Aineiston keruumenetelmä ja keruujankohda	Teehaastattelut / Syksy 2010
Tutkimusaineiston kuvaus ja tietotyyppi	Haastattelut / Kvalitatiivinen aineisto
Tutkimuksen tavoitteet	Oulun työvoiman palvelukeskuksen palveluiden kehittäminen
Tutkimusrekisterin hävittäminen ja arkistointi	Tutkimusaineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä
Opinnäytetyöstä Oulun kaupungille aiheutuvat kustannukset	0 euroa
Opinnäytetyön tekijä(t), osoite ja puh.nro	Eeva Päckilä Katja Pasma

Opinnäytetyön suunnitelma hyväksytty	31.8.2010 <i>Raija Heiskari</i> 77L <i>kehittäjä OAMK</i>
Opinnäytetyön ohjaajat	Raija Heiskari
Opinnäytetyön arvioitu valmistumisaika	Joulukuu 2010
Sitoumukset	
Liitteet	

Päivämäärä ja hakijoiden allekirjoitukset

Paikka ja aika 15.09.2010 Oulu / 200

Hakijan/hakijoiden allekirjoitukset

Katja Pasma
Katja Pasma

Eeva Pääkkö
Eeva Pääkkö

Lupa opinnäytetyöhön

- Myönnetty hakemuksen mukaisena
 Opiskelijan on toimitettava valmis opinnäytetyö sosiaali- ja terveystoimen käyttöön
 Myönnetty seuraavin korjauksin tai ehdoin:

Hakemus hylätty

Päiväys

31.11.2010 § 436 / joulukuun 25.11.10

Päätöksentekijän allekirjoitus

Arja Heikkinen
Arja Heikkinen

Palvelujohtaja Arja Heikkinen
Mielenterveys- ja sosiaalipalvelut